

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН,
БІЗНЕСУ ТА ТУРИЗМУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Леся ПОБОЧЕНКО
« _____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період»

Виконавець: Піддубняк Юлія Валентинівна,
група МЕВ-401

_____
(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин, бізнесу
та туризму ФМВ НАУ
Гура Світлана Миколаївна

_____
(підпис керівника)

Нормоконтролер: Пічкурова Зоя Володимирівна

_____
(підпис нормоконтролера)

Київ – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Леся ПОБОЧЕНКО
«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на виконання кваліфікаційної роботи
Піддубняк Юлії Валентинівни

1. Тема роботи «Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період» затверджена наказом ректора «26» березня 2024 р. №441/ст.
2. Термін виконання роботи: з 13 травня 2024 року по 16 червня 2024 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні, статистичні матеріали Національного банку України, Міністерства економіки України, Міністерства закордонних справ України, Державної податкової служби України, Державної служби статистики України, матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: World Investment Report, щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ).
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади дослідження іноземного інвестування та його роль в економічному розвитку країни, дослідження процесів залучення іноземних інвестицій в економіку України у воєнний на повоєнний періоди та дослідження проблем та перспектив активізації інвестиційної привабливості України в повоєнний період.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 16 таблиць та 19 рисунків.
6. Презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 24 слайдів.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	11.03.2024	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	25.03.2024	Виконано
3.	Розкрити теоретичні засади дослідження іноземних інвестицій в економіку країн	06.05.2024 – 12.05.2024	Виконано
4.	Дослідити процеси залучення іноземних інвестицій в економіку України у воєнний та повоєнний періоди	13.05.2024 – 19.05.2024	Виконано
5.	Визначити та обґрунтувати проблеми та перспективи активізації інвестиційної привабливості України в повоєнний період	20.05.2024 – 26.05.2024	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	27.05.2024 – 30.05.2024	Виконано
7.	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	31.05.2024	Виконано
8.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	01.06.2024	Виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	03.06.2024	Виконано
10.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	03.06.2024	Виконано

8. Дата видачі завдання: «26» березня 2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

_____
(підпис керівника)

Гура С. М.

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

_____
(підпис випускника)

Піддубняк Ю.В.

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період»: 84 сторінки, 16 таблиць, 19 рисунків, 91 літературне джерело.

Перелік ключових слів (словосполучень): ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ (ПІ), ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ, ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВАСТЬ, РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПРОГРАМИ ВІДНОВЛЕННЯ.

Об'єкт дослідження: особливості формування ринку іноземних інвестицій.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація), теоретичні методи (системний аналіз), економіко-статистичні, графічні та інші.

Отримані результати та їх новизна: полягають у визначенні ключових чинників, які впливають на потоки іноземних інвестицій в Україну та у розробці рекомендацій щодо політичних, економічних та правових заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в Україні та залучення іноземних інвестицій.

Значущість виконаної роботи та висновки: подальше створення належних і достатніх умов для залучення ПІ в економіку України, а саме створення правових, організаційно-адміністративних, економічних, політичних умов забезпечення інвестиційної привабливості України.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати для застосування при написанні звітів щодо проблем залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ КРАЇН	9
1.1. Економічна сутність іноземних інвестицій та їх класифікація.....	9
1.2. Роль іноземних інвестицій в економіці країни	16
1.3. Державна політика та нормативно-правова база щодо регулювання інвестиційної діяльності в Україні.....	22
РОЗДІЛ 2	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ.....	29
2.1. Оцінка залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах повномасштабного вторгнення.....	29
2.2. Світовий досвід залучення іноземних інвестицій в повоєнний період	36
2.3. Програми та стратегії відновлення повоєнної України.....	43
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	49
3.1. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України в повоєнний період	49
3.2. Напрями і шляхи стимулювання залучення інвестицій в економіку України в повоєнний період	56
3.3. Перспективи активізації інвестиційної привабливості України в повоєнний період.....	63
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародний рух капіталу має важливе значення для розвитку економіки України, оскільки призводить до зміцнення зовнішньоекономічних і політичних зв'язків з країнами світу, збільшення зовнішньоторговельного обороту, прискорення економічного розвитку та сприяння зростанню обсягів виробництва. Ще у довоєнний період в Україні спостерігалось скорочення обсягів іноземного капіталу, спричинене як проблемами адміністративного характеру, так і недостатньою залученістю до міжнародного ринку капіталу. російська агресія призвела до переходу української економіки в режим воєнного функціонування та руйнування підприємств, об'єктів соціальної, транспортної та енергетичної інфраструктури.

З моменту проголошення Україною курсу на європейську інтеграцію, роль іноземних інвестицій в українській економіці набула ще більшого значення. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у процесі забезпечення зростання фінансово-економічних показників, залучення новітніх технологій та сприяння структурним змінам в українській економіці.

Складність та унікальність умов, в яких опиниться Україна після завершення військових дій, вимагатимуть комплексного підходу до пошуку моделі повоєнного розвитку економіки та залучення іноземного капіталу. Україна повинна не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й здійснити докорінну трансформацію економіки, перетворивши державу на сучасне, модернізоване економічне середовище.

Дослідження проблем залучення іноземного інвестування була відображена в працях таких науковців, як: Данкевич В.Є., Дергач А.В., Кайдаш О.В., Ковальчук Т., Курилова Н., Лисачок А.В., Набок І., Нечипорук О.В., Пічкурова З.В., Побоченко Л. М., Ракитянська Т., Чалюк Ю.О., Шпакова Г., Шпаков А., Alrashan O., Aziukovskyi O., Bezpartochnyi M., Britchenko I., Koshova S., Kulikov P., Lazaj A., Odarchenko K., Puzikova V. тощо.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період.

Відповідно до поставленої мети виділяють **основні завдання**:

- розглянути економічну сутність іноземних інвестицій та їх класифікацію;
- розкрити роль іноземних інвестицій в економіці країни;
- дослідити державну політику та нормативно-правову базу щодо регулювання інвестиційної діяльності в Україні;
- оцінити залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах повномасштабного вторгнення;
- розглянути світовий досвід залучення інвестицій щодо післявоєнної відбудови;
- дослідити програми та стратегії відновлення повоєнної України;
- визначити проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України в повоєнний період;
- визначити напрями і шляхи стимулювання залучення інвестицій в економіку України в повоєнний період;
- оцінити перспективи активізації інвестиційної привабливості України в повоєнний період.

Об'єктом дослідження є особливості формування ринку іноземних інвестицій.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти залучення іноземних інвестицій в економіку України в повоєнний період.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи наукових досліджень: теоретичного узагальнення, абстрактно-логічного, економіко-математичного моделювання, порівняльних та експертних оцінок і методи економіко-статистичний, графічний та інші.

Інформаційну базу дослідження сформували монографічні видання, статті, аналітичні матеріали вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти.

Джерельною та статистичною базою роботи є матеріали й аналітичні звіти міжнародних організацій (European Business Association, World Investment Report, Moody's, Standard & Poor's та Fitch Ratings), щорічні звіти МВФ, СОТ, ОЕСР, Світового банку та відповідні сайти в Internet, а також дані Державної служби статистики України, Державної податкової служби України та Міністерства фінансів України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційного дослідження висвітлено у наукових дослідженнях:

Піддубняк Ю. В. Шляхи стимулювання залучення іноземного капіталу в економіку України в повоєнний період / Міжнародна науково-практична конференція «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі», 25 квітня 2024 р., НАУ, м. Київ. - С. 165-168.

Піддубняк Ю. В. Надходження іноземних інвестицій в економіку України в умовах повномасштабного вторгнення / XXIV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки», секція «Глобальні проблеми міжнародних економічних відносин», 4 квітня 2024 р., НАУ, м. Київ. С. 154-156.

Побоченко Л. М., Піддубняк Ю. В. Проблема залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс України в повоєнний період / IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «Scientific Problems and Options for Their Solution», February 7-9, 2024, Bucharest, Romania. С. 103–108.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 16 таблиць та 19 рисунків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 91 найменування на десяти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ КРАЇН

1.1. Економічна сутність іноземних інвестицій та їх класифікація

В умовах сьогодення капітал є життєво важливим компонентом економічного зростання, але оскільки більшість країн не можуть задовольнити свої потреби в капіталі лише за рахунок внутрішніх джерел, вони звертаються до іноземних інвесторів. Прямі іноземні інвестиції відіграють дуже важливу роль у формуванні капіталу, передачі знань, просуванні нових технологій, розбудові потенціалу та зниженні безробіття. Вони сприяють економічному зростанню країни, полегшують доступ до зовнішніх ринків та відкривають доступ до капіталу та технологій.

Прийнято вважати, що прямі іноземні інвестиції беруть свій початок у класичній школі, зокрема, у книзі «Дослідження про природу і причини багатства народів» Адама Сміта, а потім у працях Давида Рікардо. Абсолютна перевага Адама Сміта і порівняльна перевага Давида Рікардо є двома важливими концепціями в економіці та міжнародній торгівлі. Вони значною мірою впливають на те, як і чому країни та підприємства спрямовують ресурси на виробництво певних товарів і послуг. Абсолютна перевага описує сценарій, за якого економічний суб'єкт може виробляти продукт вищої якості, швидше і з більшим прибутком, ніж це може зробити конкуруючий бізнес або місцевість. Порівняльна перевага, з іншого боку, враховує альтернативні витрати, пов'язані з вибором виробництва кількох видів товарів за обмежених ресурсів. Ці концепції значною мірою впливають на те, як і чому країни та підприємства спрямовують ресурси на виробництво певних товарів і послуг [36].

Загалом аби краще розуміти природу інвестицій, то потрібно ознайомитись із історією їх створення та основними теоріями, які допоможуть зрозуміти чим керувались інвестори [17, с. 5], (табл. 1.1):

Основні положення теорії інвестицій

Школа	Визначення	Передумови виникнення	Результати реалізації
Класична школа	Капітал визначається як інструменти та засоби виробництва, що використовуються у виробництві; джерелом інвестицій є заощадження.	Буржуазна революція в країнах Західної Європи.	Розвиток мануфактури та аграрної сфери.
Школа меркантилістів	Зростання добробуту країни можливе за рахунок експорту та досягнення позитивного торговельного балансу, а також залучення інвестицій.	Великі географічні відкриття.	Неефективний розподіл праці та капіталу.
Школа фізіократів	Капітал є основою виробництва, тобто фактором виробництва; капітал поділяється на довготривалий та короткотривалий.	Руйнівні війни в Європі.	Аграрна революція.
Марксизм	Визначення капіталу; розробка моделі інвестиційної діяльності, що враховує інноваційну діяльність.	Класове протистояння пролетаріату та буржуазії.	Соціальна революція.
Неокласична школа	Вивчення взаємозв'язку між вартістю інвестицій та ефектом від їх реалізації; поділ інвестицій за типами; вивчення взаємозв'язку між відсотковою ставкою та рівнем заощаджень.	Збільшення протистоянь працівників та власників монополій.	Перебудова економічних систем провідних країн Європи.
Кейнсіанський напрям	Інвестиції - приріст вартості майна; сума накопиченого доходу. Розроблено підхід до кількісного аналізу економічної та інвестиційної діяльності.	Криза 1930-х років у країнах Західної Європи та США.	Вихід з глибокої кризи країн Європи.

Джерело: Кайдаш О.В. Сутність категорії «Інвестиції». Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління». м. Дніпро, 2019. Вип. 2(19). С. 5.

Отже, теорії інвестування описують процеси, які впливали на рішення інвесторів щодо розміщення їх фінансових ресурсів з метою отримання прибутку. Спільною рисою всіх визначень цього терміна є те, що під інвестиціями розуміють будь-яке вкладення коштів, навіть таке, що не призводить до зростання капіталу та прибутку. Інвестиційні теорії почали формуватися у XV-XVI ст. опісля Великих географічних відкриттів, з виникненням світового ринку, коли держава почала втручатися в

регулювання потоків капіталу. Розглянемо декілька напрямів інвестиційних теорій [31, с. 49], (табл. 1.2):

Таблиця 1.2

Напрями інвестиційних теорій

№	Напрямок	Представники	Суть
1.	Ранній меркантилізм	Томас Манн, Девід Юм, Джон Ло	єдиний спосіб збагатитися - це накопичувати гроші
2.	Пізній меркантилізм	Жан Кольбер, Йоган Бехер, Філіп фон Горніг	гроші потрібно не тільки нагромаджувати, але й інвестувати у виробництво, що покращить розвитку торгівлі.
3.	Економічна теорія інвестицій	Дж.М. Кейнс (меркантилізм)	цінова політика сприймається як засіб стимулювання торгівлі та виробництва
4.	Становлення економіки меркантилізму	В. Петті та П. Буагільбер	проти втручання держави в економічне життя. Джерелом багатства є виробнича праця, а не торгівля
5.	Школа фізіократів	Франсуа Кене, Жак Тюрго	єдине джерело багатства - земля
6.	Класична економічна наука	А. Сміт, Рікардо, Жан Батист Сей, Томас Мальтус	збагачення нації залежить не від наявності грошей, а наявності капіталів, нагромадження яких є наслідком заощаджень.
7.	Марксистська економічна теорія	Карл Маркс	збільшується популярність соціалістичних ідей і незадоволеність теоретичними вченнями класичної політекономії. Капітал - суспільна форма власності
8.	Інституціоналізм	Артур Шпітгоф, Джон Коммонс, Джеймс Б'юкенен та Майкл Портер	важливо є обрати правильну стратегію інноваційної політики, спрямовану насамперед на підтримку секторів, які вже мають умови для досягнення конкурентних переваг на глобальному ринку

Джерело: Сергеева Н.В. Поняття та економічна сутність капітальних інвестицій. Облік і фінанси. 2019. № 2 (84). С. 49.

Економічна сутність інвестицій відображається в сутнісній характеристиці ефективності їх впливу на ділову активність, яка в подальшому розкривається через визначення низки взаємопов'язаних категорій. Тому вкладення капіталу

відображається в терміні «інвестиції», під яким прийнято розуміти вкладення капіталу в його майбутній розвиток (табл. 1.3):

Таблиця 1.3

Визначення економічної сутності «інвестиції»

Автор	Визначення
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток та/або досягається соціальний та екологічний ефект [2].
Міністерство фінансів України	Прямі іноземні інвестиції - це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни [12].
Національний банк України	Прямі іноземні інвестиції визначаються як транскордонні інвестиції в підприємства з метою встановлення контролю чи стійкого впливу на діяльність підприємства, що досягається шляхом участі в капіталі [13].
Lazaj A.	Термін «прямі іноземні інвестиції» використовується для опису категорії транскордонних інвестицій, в яких інвестор, що є резидентом однієї країни, встановлює тривалий інтерес і значний ступінь впливу на підприємство, що є резидентом іншої країни [36]

Примітка. Складено автором за даними Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ (редакція від 10.10.2022 р.), та Міністерства фінансів України, та Національного банку України, та Lazaj A. Classification of Foreign Direct Investments by Theories and the economic growth «Case: Balkan Countries». Acta Universitatis Danubius. OEconomica. 2023. Issue 19 (3). P. 80.

Класифікацію інвестицій можна розділити за типами:

- за рівнем інвестиційного ризику інвестиції бувають агресивними, що вирізняються високим ризиком, високою дохідністю та низькою ліквідністю; помірними - з середнім ступенем ризику при достатній прибутковості та ліквідності інвестицій та консервативними - інвестиції зі зниженим ризиком, яким притаманні надійність та ліквідність;
- за об'єктами інвестування інвестиції бувають реальні – ті, що включають вкладення в матеріальні і нематеріальні активи та інновації, і фінансові, що включають вкладення у фінансові активи;

– за відношенням до об’єкта інвестування інвестиції поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні інвестиції – це вкладення капіталу в активи самого інвестора, тоді як зовнішні інвестиції – це вкладення капіталу в реальні активи інших суб’єктів господарюючих або у фінансові інструменти інших осіб;

– за характером участі в управлінні підприємством, інвестиції можуть бути прямими та портфельними. Прямі інвестиції – це вкладення в статутний капітал юридичної особи в обмін на корпоративні права, випущені цією юридичною особою, тоді як портфельні інвестиції передбачають придбання фінансових активів різних емітентів;

– за термінами інвестування, розрізняють короткострокові (інвестиції на період до одного року), середньострокові (від 1 до 3 років) та довгострокові (на понад більше 3 роки);

– в залежності від спрямованості дій, інвестиції можуть бути початкові (ті, що вкладаються під час придбання або створення бізнесу), екстенсивними (інвестиції, що спрямовуються на розширення виробничих потужностей), реінвестиціями (передбачають вкладення вивільнених інвестиційних коштів у придбання або виготовлення нових засобів виробництва) та бруто-інвестиції (об’єднують чисті інвестиції і реінвестиції);

– за регіональною ознакою (по відношенню до компанії-інвестора) розрізняють внутрішні, зовнішні та приватні інвестиції. Внутрішні інвестиції – це вкладення коштів або майна в об’єкт інвестування на території країни, зовнішні – це вкладення коштів або майна в об’єкти інвестування за межами країни, а приватні (недержавні) інвестиції – це вкладення коштів фізичними або юридичними особами недержавної форми власності;

– за формою власності на інвестиційні ресурси існують державні, іноземні та власні інвестиції. Державні інвестиції здійснюються центральними або місцевими органами влади за рахунок бюджетних коштів, а також державними підприємствами за рахунок власних або залучених джерел фінансування, іноземні інвестиції - це вкладення міжнародних та іноземних організацій, компаній і громадян, а власні

інвестиції - це ті, що формуються за рахунок фінансових ресурсів підприємця-інвестора;

– за джерелами фінансування, інвестиції можуть бути позикові або залучені. Позикові джерела фінансування інвестицій здійснюються переважно за рахунок позичкового капіталу, основну роль якого відіграють довгострокові банківські кредити, тоді як залучені джерела фінансування інвестицій здійснюються переважно за рахунок власного капіталу шляхом випуску власних акцій та облігацій.;

– за рівнем прибутковості інвестиції поділяють на наступні групи: високоприбуткові, середньоприбуткові, низькоприбуткові та неприбуткові. Високоприбуткові інвестиції полягають у вкладенні капіталу в інвестиційні проекти з очікуваною прибутковістю, що перевищує середню прибутковість на інвестиційному ринку. Середньоприбуткові - означають вкладення капіталу в інвестиційні проекти з очікуваною дохідністю, що відповідає середній дохідності на інвестиційному ринку. Низькоприбуткові інвестиції - це вкладення капіталу в інвестиційні проекти з очікуваною прибутковістю, нижчою за середню прибутковість на інвестиційному ринку. Неприбуткові інвестиції передбачають вкладення капіталу в інвестиційні проекти, за якими інвестор не очікує отримання прибутку [17].

Якщо ми розглядаємо інвестиційні операції підприємств, то можна виділити наступні типи інвестицій: інвестиції в нерухоме майно (виробничі будівлі, обладнання, технопарк, інші основні фонди зі строком експлуатації більше одного року), вкладення в грошові активи (депозити, облігації, акції) та інвестиції в нематеріальні активи (кваліфікація персоналу, наявність ліцензій, торгових марок, інноваційна діяльність підприємства) [32].

Отже, інвестиції (як зовнішнє поняття) – фінансовий потік, що входить в підприємство ззовні і основний дохід інвестору; капітальні вкладення (як внутрішнє поняття) можуть формуватися як за рахунок зовнішніх джерел – інвестицій, так і за рахунок власних коштів.

Інвестиції мають кілька основних характеристик, що відрізняють їх від інших фінансових операцій [31, с. 8], (табл. 1.4):

Таблиця 1.4

Основні характерні ознаки інвестицій

Ознака	Пояснення
ризик та дохідність	інвестиції можуть приносити високі прибутки або збитки. Чим вищий ризик, тим вищий потенційний прибуток, і навпаки
ліквідність	деякі інвестиції, такі як акції, є досить ліквідними, тоді як інші, наприклад, нерухомість, може бути менш ліквідною
часовий проміжок	деякі інвестиції, як от пенсійні фонди, орієнтовані на довгострокові результати, тоді як інші, такі як торгівля акціями, може бути спрямована на короткостроковий прибуток
зменшення ризиків	воно відбувається шляхом розподілу інвестицій між різними активами, ринками чи секторами. Це допомагає зменшити потенційні втрати у разі несприятливих подій в одному секторі
додатковий прибуток	інвестиції здебільшого мають потенціал для отримання доходу у формі відсотків, дивідендів, збільшення вартості активів
інформаційна прозорість	деякі інвестиції можуть бути більш прозорими, тобто, інвестор має легший доступ до інформації про їхню вартість, ризики та потенціальний дохід

Примітка. Складено автором за даними Сергеева Н.В. Поняття та економічна сутність капітальних інвестицій. Облік і фінанси. 2019. № 2 (84). С. 48-53. та Кайдаш О.В. Сутність категорії «Інвестиції». Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління». м. Дніпро, 2019. Вип. 2 (19). С. 3-9.

Таким чином, прямі іноземні інвестиції відіграють ключову роль у формуванні капіталу та сприяють економічному зростанню країни. Вони полегшують доступ до зовнішніх ринків та відкривають можливості для передачі знань, впровадження нових технологій та розвитку людського потенціалу. Виходячи з тлумачення терміну «інвестиції» авторами різних наукових публікацій, можна стверджувати, що він або розглядається майже однаково, або недостатньо повно.

Класифікація інвестицій є важливим інструментом для розуміння та аналізу процесів вкладення капіталу. Зазначені різноманітні види інвестицій відображають різноманітність стратегій і підходів до інвестування, враховуючи рівні ризику, об'єкти вкладення, характер участі в управлінні, терміни, спрямованість дій, регіональні ознаки, форму власності та джерела фінансування.

1.2. Роль іноземних інвестицій в економіці країни

Іноземні та внутрішні інвестиції роблять значний внесок в економічний розвиток як країн, що розвиваються, так і розвинених країн. У важкий період для економіки в Україні значно зросла роль інвестиційної діяльності. При цьому держава відіграє вирішальну роль в організації інвестиційної діяльності та мусить комплексно враховувати особливості національної економіки та раціонально формувати національну інвестиційну політику. Національна інвестиційна політика може максимально використати наявний національний ресурсний потенціал, забезпечити досягнення довгострокових і короткострокових цілей соціально-економічного розвитку та ефективно залучати іноземні інвестиції до участі в цих процесах.

Інвестиційна діяльність здійснюється на основі [9], (рис. 1.1.):

Рис. 1.1. Джерела фінансування інвестиційних ресурсів.

Примітка. Побудовано автором за даними Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (редакція від 10.10.2022 р.).

Загалом інвестиційною діяльністю є сутність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Об'єктом інвестиційної діяльності можуть бути будь-які об'єкти власності, включаючи основні засоби та оборотні кошти різних галузей економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, технологічні розробки, інтелектуальна власність, інше майно та майнові права.

Забороняється інвестування у створення та використання об'єктів, які не відповідають санітарним, радіаційним, екологічним, будівельним та іншим нормативним вимогам, передбаченим законами України, та порушують охоронювані законом права та інтереси громадян, юридичних осіб і держав.

При виборі країни інвестор орієнтується на такі фактори: природні ресурси, розмір ринку, географічне положення, рівень економічного розвитку, культурне та економічне середовище, елементи економічної політики уряду (торгівельна, промислова, бюджетна, податкова політика). Тому від національної інвестиційної політики залежить інвестиційна діяльність інвесторів.

Інвестиційна діяльність в основному визначається реалізацією інвестиційних проектів. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційний проект - це комплекс заходів (організаційно-правових, адміністративно-господарських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних), що визначається на основі національної системи цінностей і цілей інноваційного розвитку національної економіки та спрямований на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів та реалізується суб'єктами інвестиційної діяльності з використанням цінностей відповідно до положень цього Закону.

Існують норми оформлення інвестиційного проекту. Зазвичай його оформляють у вигляді планово-розрахункових документів, що є необхідними для охарактеризування інвестування, організації та управління роботами з реалізації проекту в межах визначення вартості та терміну його реалізації [9], (рис. 1.2.):

Суб'єктами (інвесторами та учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Відповідно до закону, інвестор - це суб'єкт інвестиційної діяльності, який приймає

рішення про вкладення своїх майнових, а також залучених і запозичених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкт інвестування [9].

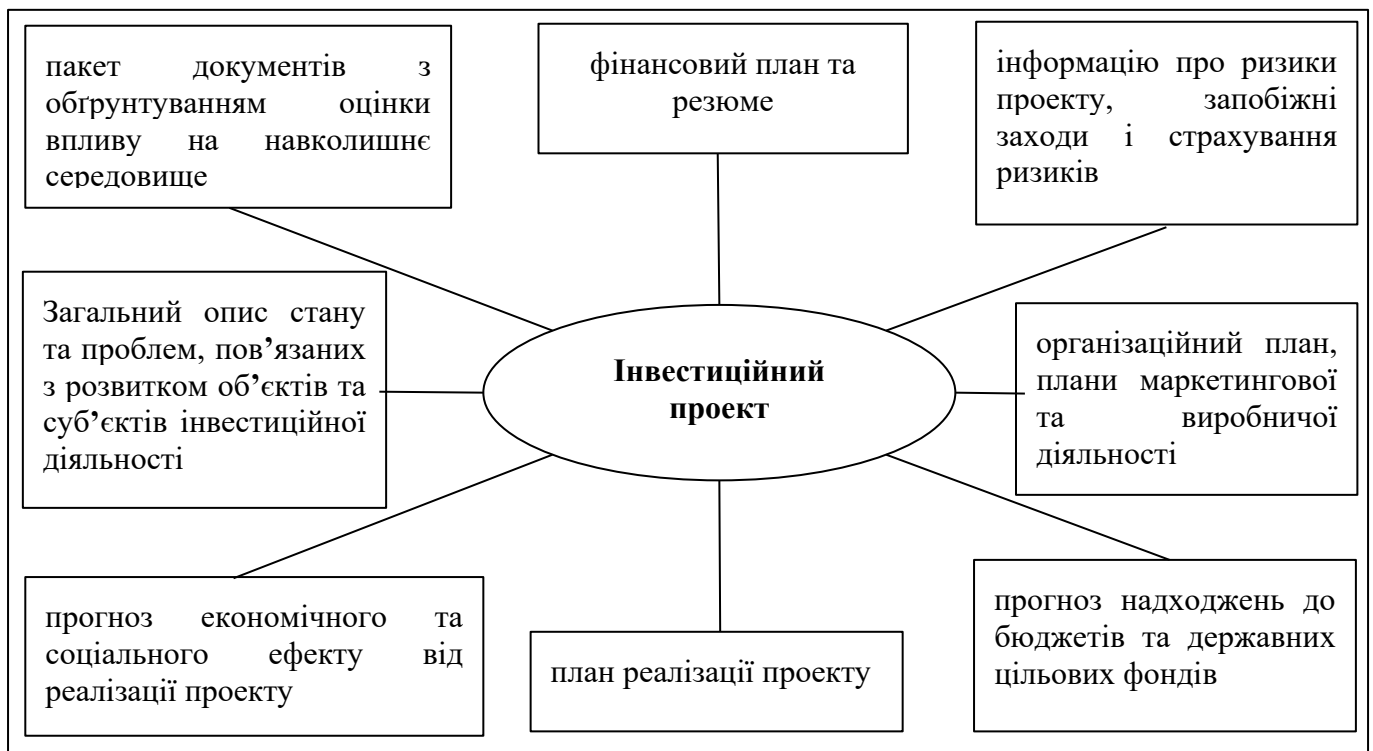

Рис. 1.2. Склад інвестиційного проекту.

Примітка. Побудовано автором за даними Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (редакція від 10.10.2022 р.).

Усі суб'єкти інвестиційної діяльності мають рівні права на здійснення інвестиційної діяльності, незалежно від форми власності та видів діяльності. Інвестор самостійно визначає мету, напрямок, вид та обсяг інвестицій, допускають до участі в інвестиційній діяльності всіх учасників, здійснюють інвестиційну діяльність на підставі договору, у тому числі шляхом проведення конкурсів та аукціонів. За рішенням інвестора, права володіння, користування та розпорядження інвестицією та результатами її реалізації можуть бути передані іншим фізичним та юридичним особам у встановленому законодавством порядку. Відносини щодо передачі цих прав регулюються самостійно в рамках договору.

Інвестори мають певні зобов'язання відповідно до законодавства:

- виконувати вимоги органів державної влади та посадових осіб у межах їх компетенції;
- подавати бухгалтерську та статистичну звітність у встановленому порядку;
- не допускати недобросовісної конкуренції та дотримуватися вимог законодавства про захист економічної конкуренції;
- своєчасно та в повному обсязі сплачувати податки, збори (обов'язкові платежі) у розмірах та порядку, визначених законами України [9].

Державна підтримка при реалізації інвестиційних проектів може надаватися шляхом [9], (табл. 1.5):

Таблиця 1.5

Механізм надання державної підтримки на реалізацію інвестиційних проектів

Інструмент	Джерело фінансування
співфінансування реалізації інвестиційних проектів	за рахунок державного бюджету
надавання державних гарантій для реалізації інвестиційних проектів відповідно до законодавства для забезпечення виконання суб'єктами господарювання боргових зобов'язань за запозиченнями	за рахунок державного бюджету
надання кредитів для реалізації інвестиційних проектів	за рахунок коштів державного бюджету комерційних структур
повна або часткова компенсація суб'єктам господарювання відсотків за кредитами для реалізації інвестиційних проектів	за рахунок державного бюджету

Примітка. Складено автором за даними Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (редакція від 10.10.2022 р.).

Держава забезпечує стабільність умов інвестиційної діяльності та дотримання прав і законних інтересів суб'єктів. Умови договору, укладеного між суб'єктами інвестиційної діяльності, залишаються чинними протягом усього терміну дії договору, а законодавство (за винятком податкового, митного та валютного законодавства та законодавства про ліцензування) залишається чинним після укладення договору.

Водночас органи державної влади та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання передбачено чинним законодавством і віднесено до компетенції цих органів та посадових осіб. За винятком випадків, передбачених цим Законом, ніхто не може перешкоджати інвесторам у виборі об'єктів інвестування. Якщо держава або інші інституції вчиняють дії, що порушують права інвесторів або учасників інвестиційної діяльності і завдають збитків суб'єктам інвестиційної діяльності, вони зобов'язані відшкодувати їх у повному обсязі. Суперечки щодо відшкодування збитків вирішуються в судовому порядку.

В цілому, захист інвестицій - це комплекс організаційно-технічних та правових заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для захисту інвестицій, досягнення інвестиційних цілей, ефективної діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі інвестиційних доходів. Держава забезпечує захист інвестицій усіх форм власності та іноземних інвестицій [7]. Правові гарантії захисту інвестицій поділяються [9], (рис. 1.3.):

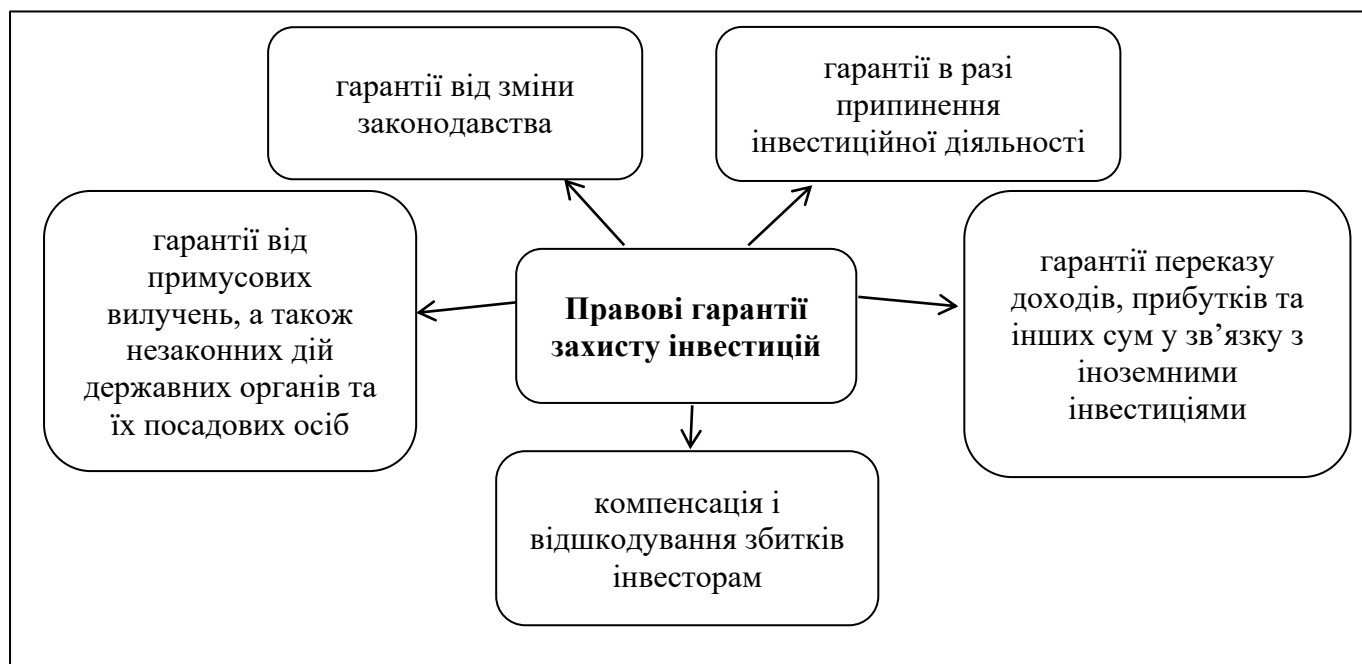

Рис. 1.3. Правові гарантії захисту інвестицій.

Примітка. Побудовано автором за даними Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (редакція від 10.10.2022 р.).

Відповідно до Господарського кодексу України основними механізмами регулювання інвестиційної діяльності є: державне замовлення, сертифікація та стандартизація, регулювання цін і тарифів, ліцензування, патентування і квотування, застосування нормативів і лімітів, надання інвестиційних і податкових пільг, надання дотацій, субсидій та компенсацій [1].

Призупинення або припинення інвестиційної діяльності здійснюється за рішенням: інвестора, з відшкодуванням інвестором збитків учасникам інвестиційної діяльності, або відповідального державного органу. Органи державної влади можуть прийняти рішення про зупинення чи припинення інвестиційної діяльності з таких підстав:

- якщо його подальше провадження може призвести до порушення санітарних, архітектурних, екологічних та інших норм, установлених законодавством, а також прав та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом;
- визнання інвестора банкрутом через неплатоспроможність у встановленому законом порядку;
- стихійне лихо;
- введення надзвичайного стану [9].

Отже, іноземні та внутрішні інвестиції є ключовими факторами економічного розвитку, особливо для країн з низьким рівнем розвитку. Успішне залучення та ефективне використання інвестицій вимагає комплексного підходу та належної національної інвестиційної політики. Інвестори обирають ті країни, де вони можуть бути впевнені у збереженні своїх капіталовкладень. Тому інвестиційна політика повинна враховувати різноманітні фактори, що сприятимуть залученню інвестицій та створенню сприятливого інвестиційного клімату для розвитку економіки країни.

Інвестиційна діяльність є важливим механізмом розвитку економіки, який здійснюється через реалізацію інвестиційних проектів. Інвестиційна діяльність в Україні регулюється законодавством та визначається як ключовий інструмент економічного розвитку. Головним законом України, що регулює основні положення інвестиційної діяльності є Закон України «Про інвестиційну діяльність».

1.3. Державна політика та нормативно-правова база щодо регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Сьогодні національне законодавство в інвестиційній сфері в Україні сформоване з огляду на найкращі європейські практики. Воно активно удосконалюється відповідно до вимог часу і актуальної світової економічної ситуації. Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» доволі вичерпно регламентують умови діяльності іноземних інвесторів і гарантують сприяння тим з них, які задіяні у масштабних інвестиційних проектах.

Серед міжнародних нормативно-правових актів, що відповідають за регулювання інвестиційної діяльності відносять: Угода про Міжнародний валютний фонд, Сеульська конвенція «Про організацію багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 1985 року, Вашингтонська конвенція «Про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами й іноземними особами іншої держави» від 1965 року.

З матеріалами багатьох конференцій також було прийнято низку законів України, наприклад, Закон України про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної Асоціації розвитку Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій від 29.05.1992 року [13], Хартію економічних прав і обов'язків держав, «Про міжнародну економічну безпеку» від 1985 року, Угода про співробітництво в галузі інвестиційної діяльності від 24.12.1993 року [14], Конвенція про захист прав інвестора від 28.03.1997 року [11], Договори до Європейської енергетичної Хартії, прийняті на Першій конференції ЮНКТАД в Женеві в 1964 році [19].

Реалізація державної інвестиційної політики забезпечується через систему методів та інструментів державного регулювання [9], (рис. 1.4.):

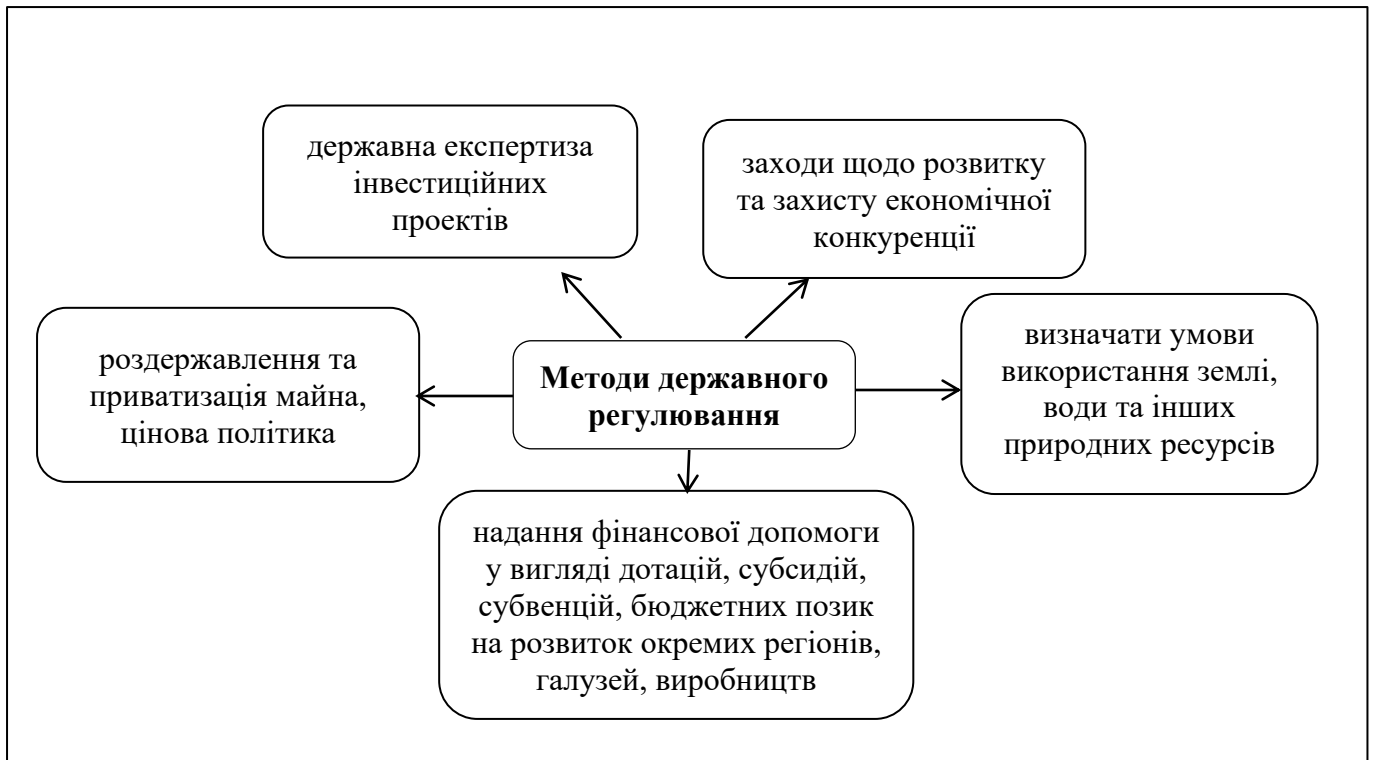

Рис. 1.4. Засоби реалізації контролю за умовами інвестиційної діяльності.

Примітка. Побудовано автором за даними Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (редакція від 10.10.2022 р.).

Регулювання інвестиційної діяльності може здійснюватися на різних рівнях управління різними державними органами - від Верховної Ради до місцевих органів виконавчої влади, а їх участь у регулюванні інвестиційних процесів зумовлена функціями, які вони виконують у загальній системі управління економікою через реалізацію нормативно-правової бази, що регулює окремі аспекти інвестиційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Це стосується як управління державними інвестиціями, так і регулювання умов інвестування та контролю за їх виконанням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

В цілому, метою державного регулювання інвестиційної діяльності є реалізація економічної, науково-технічної та соціальної політики відповідно до цілей і показників економічного і соціального розвитку України, загальнодержавних та регіональних планів економічного розвитку, державного та місцевих бюджетів, які визначають обсяги фінансування інвестиційної діяльності.

Основними формами нормативно-правового регулювання інвестиційної безпеки України є [19, с. 217], (рис. 1.5.):

Рис. 1.5. Форми нормативно-правового регулювання інвестиційної безпеки.

Джерело: Лисачок А.В. Сучасний стан нормативно- правового регулювання інвестиційної безпеки держави. Науковий вісник: Державне управління. 2020. №2 (4). С. 214-227.

Загалом, необхідність здійснення державою ефективної інвестиційної політики зумовлена складною ситуацією в країні та її особливою роллю в забезпеченні нормального функціонування соціально-економічних процесів, яка пов'язана з тим, що:

- національна інвестиційна політика є фактором цілеспрямованої модернізації виробництва, чинником забезпечення зростання ВВП та виробництва, фактором соціальної стабільності, фактором зайнятості населення, фактором підтримки збалансованого стану національної економіки;

- гнучка система інвестиційних цілей, завдань і механізмів, які враховують поточні потреби та перспективи майбутнього соціально-економічного розвитку, що дозволяє державі виконувати свою функцію сприяння економічному

зростанню, з одного боку, та координувати роботу урядових і неурядових організацій, з іншого [16].

Найважливішим законом, що забезпечує інвестиційну діяльність в Україні є Закон України «Про інвестиційну діяльність», його було засновано в 1991 році. Закон передбачає створення сприятливих умов для інвесторів, які працюють у потрібних Уряду сферах. Йдеться також про державне регулювання інвестиційної діяльності через податки, кредити, амортизацію, цінову політику, а також державну фінансову підтримку, використання державного замовлення у сфері капітального будівництва, страховий захист інвестицій [9].

Важливу роль у розвитку механізму регулювання інвестиційної діяльності відіграли «Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки», затверджена постановою Кабінету міністрів у 1995 році. Дана концепція регулювала питання, що стосувались державних пріоритетів в інвестиційній діяльності, основних засад регулювання інвестиційної діяльності, шляхів стимулювання залучення інвестиційних потоків, а також механізмів реалізації інвестиційної політики [12].

Великий вклад в розвиток інвестиційної діяльності додав Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 1991 року, завдяки йому було впроваджено правові режими, а саме: національний режим; режим найбільшого сприяння; спеціальний режим.

Також завдяки йому було створено рівні можливості для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що стосувались розвитку та ведення підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також стосувались можливості використання доходів і здійснення інвестиційної діяльності [8].

Інший важливий закон, який допомагає регулювати питання, пов'язані з інвестиціями є Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 1996 року. Завдяки йому було визначено основні види та форми іноземних інвестицій, а також описано питання, що стосувалось оцінювання інвестицій [10].

Значну частину вітчизняного законодавства складають міжнародно-правові акти, стороною яких є Україна: багатосторонні міжнародні договори, конвенції,

спрямовані на захист іноземних інвестицій, та вирішення інших питань. Наприклад, «Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами» від 1965 року, регулює вирішення інвестиційних спорів, які можуть виникнути між державами. За допомогою згаданих конвенцій вирішуються спори між державами, а також певним чином окреслюються процедури вирішення таких спорів [19].

Важливим законом, який покращує інвестиційну діяльність в Україні та створює сприятливий інвестиційний клімат, є Закон України «Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України» від 2003 року. Закон визначає та встановлює основні обов'язки державних установ щодо підвищення інвестиційної привабливості економіки України [5].

Також можна розглянути закон ухвалений Верховною Радою України Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку». Він регулює дії, спрямовані на створення привабливого інвестиційного середовища шляхом звільнення доходів від коливань валютних курсів інвестицій в іноземній валюті [3].

Варто розглянути Закон України «Про інвест-нянь» від 2021 року, що спрощує процедуру отримання пільг для іноземних інвесторів, через те, що сама процедура є незрозумілою для іноземних компаній. Проте цей закон не зміг виправдати надій, та залучити іноземні інвестиції. Причиною цьому стало повномасштабне вторгнення росії в Україну [5].

Останній значний закон, на мою думку є Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 1991 року. Його положення спрямовані на захист інвестицій, прибутків, законних прав та інтересів іноземних інвесторів на території України. Цей закон визначає правовий режим інвесторів та державні гарантії інвестиційної діяльності на території України. [19].

Особливістю національного інвестиційного законодавства є те, що, крім зазначених законів, окремі аспекти інвестиційної сфери регулюються також нормами господарського, податкового, митного, цивільного та земельного

законодавства, нормативно-правовими актами про приватизацію, цінні папери та фондову біржу.

Законодавча база регулювання інвестиційної діяльності в Україні є дуже складною та недосконалою. Високий рівень корупції та бюрократії створює ризики для інвесторів та ефективного розвитку інвестиційної діяльності. Податкове та митне законодавство має низку недоліків, які не забезпечують належного захисту прав інвесторів. Можна виділити два основні напрями удосконалення законодавства, що сприятимуть збільшенню надходження іноземних інвестицій до України:

- законодавчі та нормативні акти, пов'язані зі створенням нових підприємств для іноземних інвесторів, такі як закон про торгівлю, закон про акціонерне право, закон про партнерство, стандарти бухгалтерського обліку та інші нормативні акти, які регулюють іноземну власність;

- закони, що стосуються захисту іноземних інвестицій, важливо чітко прописати можливість використання міжнародного арбітражу у разі виникнення спорів а також надання гарантій, через військові дії, що відбуваються на території нашої країни [19].

Отже, в Україні діє велика кількість нормативно-правових актів, які регулюють відносини в інвестиційній сфері, а також створено відповідну правову базу для інвестиційної діяльності.

Загалом, в законодавстві України існує більше 100 нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність. Національне законодавство постійно удосконалюється, так як в наявній сфері є певні проблеми, на які звертають увагу органи державної влади. Остання редакція головного закону, що регулює інвестиційну діяльність, Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року відбулась 10.10.2022 року.

Всі нормативно-правові акти та законопроекти спрямовані на вдосконалення регулювання відносин у інвестиційній сфері та мають власний предмет та мету. Уряд намагається проводити активну роботу з регулювання відносин у інвестиційній сфері. Тому в подальшому буде відбуватись удосконалення нормативно-законодавчої бази регулювання інвестиційної безпеки держави.

Висновки до розділу 1

Прямі іноземні інвестиції відіграють ключову роль у формуванні капіталу та сприяють економічному зростанню країни. Існує доволі широкий спектр класифікацій інвестицій, так як це є важливий інструмент для розуміння та аналізу процесів вкладення капіталу. Іноземні та внутрішні інвестиції є ключовими факторами економічного розвитку, особливо для країн з низьким рівнем розвитку. Успішне залучення та ефективне використання інвестицій вимагає комплексного підходу та належної національної інвестиційної політики. Ця політика повинна враховувати різноманітні фактори, і врахування цих аспектів сприяє залученню інвестицій та сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату для розвитку економіки країни.

Характер інвестиційної політики залежить від можливостей держави втручатися в економічний процес і від того, наскільки ця політика пов'язана з іншими державними інститутами, включаючи оподаткування, фінанси та кредит, амортизацію, ліцензування та цінову політику, доходи та зайнятість, залучення іноземних інвестицій, правове поле та загальний адміністративний устрій.

Інвестиційна діяльність є важливим механізмом розвитку економіки, який здійснюється через реалізацію інвестиційних проектів. Інвестиційна діяльність в Україні регулюється законодавством та визначається як ключовий інструмент економічного розвитку. Загальна ефективність інвестиційної діяльності залежить від ретельного аналізу, планування та відповідного виконання інвестиційних проектів, які мають бути узгоджені з усіма зацікавленими сторонами та враховувати національні пріоритети та вимоги законодавства.

В Україні діє велика кількість нормативно-правових актів, які регулюють відносини в інвестиційній сфері, а також створено відповідну правову базу для інвестиційної діяльності. Всі нормативно-правові акти та законопроекти спрямовані на вдосконалення регулювання відносин у інвестиційній сфері та мають власний предмет та мету. Національне законодавство постійно удосконалюється, так як в наявній сфері є певні проблеми, на які звертають увагу органи державної влади.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

2.1. Оцінка залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах повномасштабного вторгнення

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року війна продовжує спричиняти труднощі для мирного населення, завдавати шкоди інфраструктурі, а також підривати економіку країни. Станом на грудень 2023 року близько 5,9 млн людей були зареєстровані як біженці по всій Європі, а станом на жовтень 2023 року 3,7 млн осіб були визнані внутрішньо переміщеними особами (ВПО).

З моменту вторгнення понад 10 тисяч мирних жителів загинули, тисячі були поранені, а мільйони втратили домівки. Бідність і відсутність продовольчої безпеки зросли. Наслідки війни неоднакові, і найбільше їх відчують жінки, особи з обмеженими можливостями, діти та молодь, люди похилого віку та інші особи. Війна призвела до значної втрати робочих місць і доходів у приватному секторі, а також втрату купівельної спроможності та активів серед українців, особливо незахищених верств населення.

Розрахунковий валовий внутрішній продукт (ВВП) на 2023 рік становить 74 % ВВП 2021 року в реальному вираженні. Загалом у розвитку країни та її просуванні до Цілей сталого розвитку відбулися серйозні невдачі. Згідно із оцінкою Світового банку (СБ), Україна потребує інвестиційних вкладень для швидкого відновлення. Головною метою цього є відновлення того, що критично потрібне для життя людей. Уряд визначив та реалізовує проекти за п'ятьма пріоритетними напрямками: житло, енергетика, критична та соціальна інфраструктура, гуманітарне розмінування, відновлення економіки [54, 57], (рис. 2.1.):

Рис. 2.1. Пріоритетні галузі економіки України для нарощування інвестиційного потенціалу.

Примітка. Побудовано автором за даними AdvantageUkraine.

Незважаючи на триваючу війну, Уряд України, за підтримки партнерів, працює над відновленням. У 2023 році Уряд виділив близько 7,2 млрд дол. США для фінансування проектів, що стосуються енергетики, житла, розмінування, а також спрямовані на підтримку важливих для держави галузей.

До прикладу, у 2023 році було завершено реставраційні роботи на 3 836 багатоквартирних будинках та 19 091 одноквартирних будинках, на 448 шкіл, 237 дитячих садків, 390 медичних закладів та закладів соціального захисту населення, та на 9 200 об'єктів критичної інфраструктури, 449 об'єктів теплопостачання та 221 об'єкт водопостачання та водовідведення. Крім того, відремонтовано понад 2 тис. км автомобільних доріг та інших доріг державного значення, відновлено 115 автодорожніх мостів і близько 26 км залізничної інфраструктури та 46 залізничних

мостів. Уряд створив інституційні механізми та запровадив реформи для покращення планування та впровадження заходів з відновлення та реконструкції.

В Україні через війну, обсяг надходження прямих іноземних інвестицій зменшився у 15 разів в порівняно із 2021 роком. Також, відбувався чистий відтік капіталу з країни. Розглянемо динаміку залучення іноземних інвестицій в економіку України [50], (рис. 2.2.):

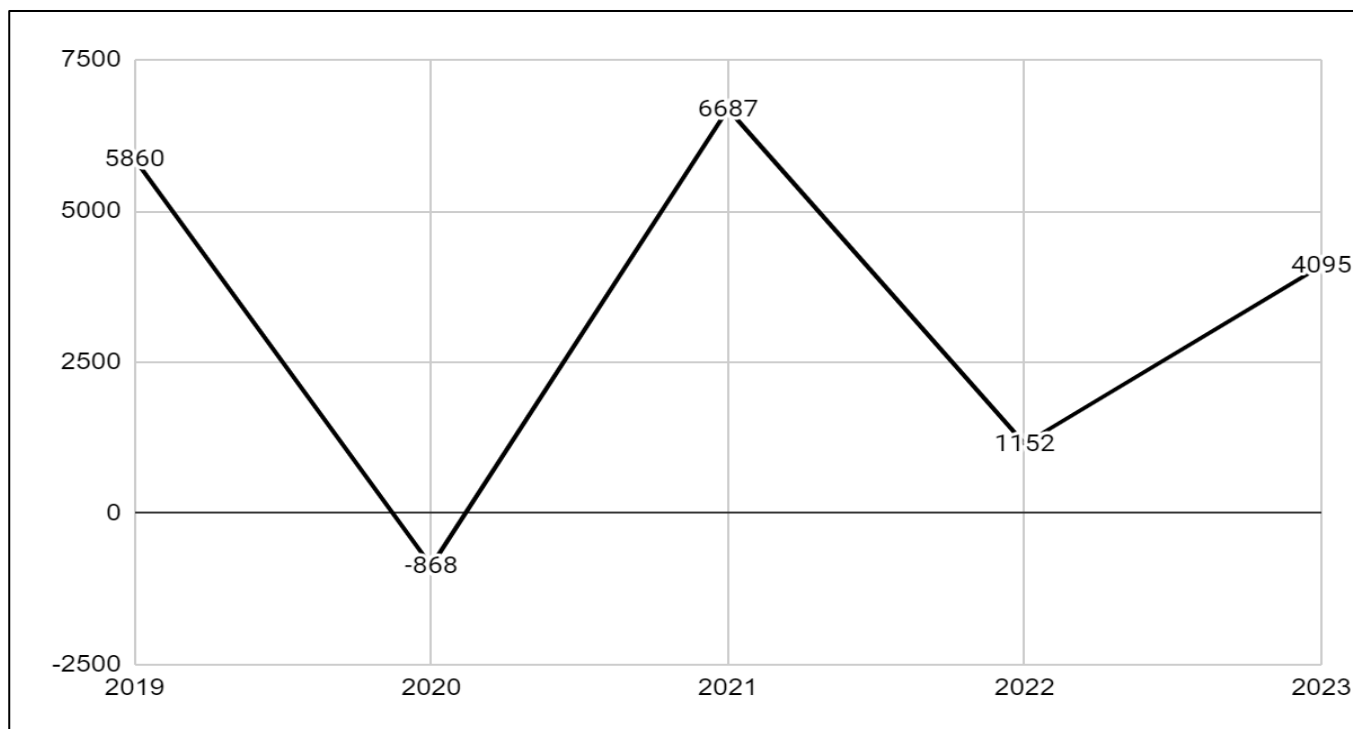

Рис. 2.2. Динаміка залучення інвестиційного капіталу в економіку України в період 2019-2023рр., (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства фінансів України.

Згідно з опитуванням групи «Рейтинг», проведеним у вересні 2023 року, 60% українців відчули погіршення свого економічного становища, для 35% воно не змінилося, і лише 5% відчули покращення. У 2023 році реальний ВВП України зріс на понад 5 %, а Міністерство економіки України прогнозує зростання ВВП на 4,6 % у 2024 році. Неочікувану економічну стійкість можна пояснити виключно іноземною фінансовою допомогою [72].

Війна залишила б економіку зруйнованою на десятиліття, якби не безпрецедентна фінансова підтримка того року (42,5 млрд дол. США у 2023 році проти 31,1 млрд дол. США у 2022 році). Цей приплив грошей знизив інфляцію до 5,1% з 20,1% у 2022 році та збільшив золотовалютні резерви України до історичного максимуму у 2023 році.

Розглянемо динаміку прямих іноземних інвестицій за принципом спрямованості, тобто за грошовими потоками [50], (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Прямі іноземні інвестиції в Україну з 2010 по 2023 рр.

(млн дол. США)

Рік	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Баланс	
2010	6495	+1679	736	+574	+5759	+23.7%
2011	7207	+712	192	-544	+7015	+21.8%
2012	8401	+1194	1206	+1014	+7015	+2.6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43.3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	458	-868	-51	-162	-407	-236.1%
2016	3810	+4268	16	+67	+3794	+1032.2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2.9%
2018	4455	+763	-5	-13	+4460	+21.1%
2019	5860	+1405	648	+653	+5212	+16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	+824.7%
2022	1152	-5535	529	+727	+623	-91.0%
2023	4247	+3095	42	-487	+4205	+575.0%

Примітка. Складено автором за даними Міністерства фінансів України.

Дана таблиця побудована без урахування окупованих територій Криму, Севастополя та частини Донбасу.

Згідно з опитуванням Світового банку (СБ) 2023 року, більшість фірм виявилися стійкими і продовжили роботу: 59 % довоєнних фірм були повністю відкриті, а 21 % - закриті (лише 3 % закрилися назавжди), що допомогло Україні знизити рівень безробіття до 16,1 % станом на грудень 2023 року порівняно з 29,5 % у січні 2022 року.

Незважаючи на війну, економіка України відновилася після 2022 року і повернулася до зростання, а Національний банк України прогнозує економічне зростання до 4-6% у 2024-2026 роках. Однак це припущення можливе лише за умови зниження ризиків та відновлення роботи чорноморських портів, що стимулюватиме інвестиції у відновлення країни та заохочення вимушених мігрантів до повернення додому.

Розглянемо надходження прями іноземних інвестицій в Україну в 2023 році [45], (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Прямі іноземні інвестиції в Україні в 2023 рік, (млн дол. США)

2023	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
I	1181	+705	36	-149	+1145	+293.5%
II	1287	+106	-17	-53	+1304	+13.9%
III	1627	+340	-13	+4	+1640	+25.8%
IV	152	-1475	36	+49	+116	-92.9%
За рік	4247		42		+4205	

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Відновлення виробничого потенціалу України та подолання руйнівних наслідків вторгнення вимагатиме значного державного втручання, зокрема, відновлення основної інфраструктури, заохочення фінансування перспективних підприємств та підтримки фінансового сектору після того, як стане відома повна фінансова вартість вторгнення. Усвідомлюючи обмеженість фіскального простору, поки тривають бойові дії, українська влада може надати пріоритет менш вибагливій у фіскальному плані політиці, яка створить сприятливе середовище для донорської підтримки та участі приватного сектору в відновленні. Така політика, у поєднанні з мобілізацією внутрішніх доходів, уможливить успішне відновлення України.

Нещодавнє покращення інвестиційного середовища та економічних умов в Україні має заохотити Сполучені Штати та інших західних союзників продовжувати підтримувати Україну, в тому числі через іноземні інвестиції, і має усунути будь-які

вагання з боку Конгресу США щодо цього питання. Розглянемо стан реального ВВП за 2021-2023 роки [50], (рис. 2.3.):

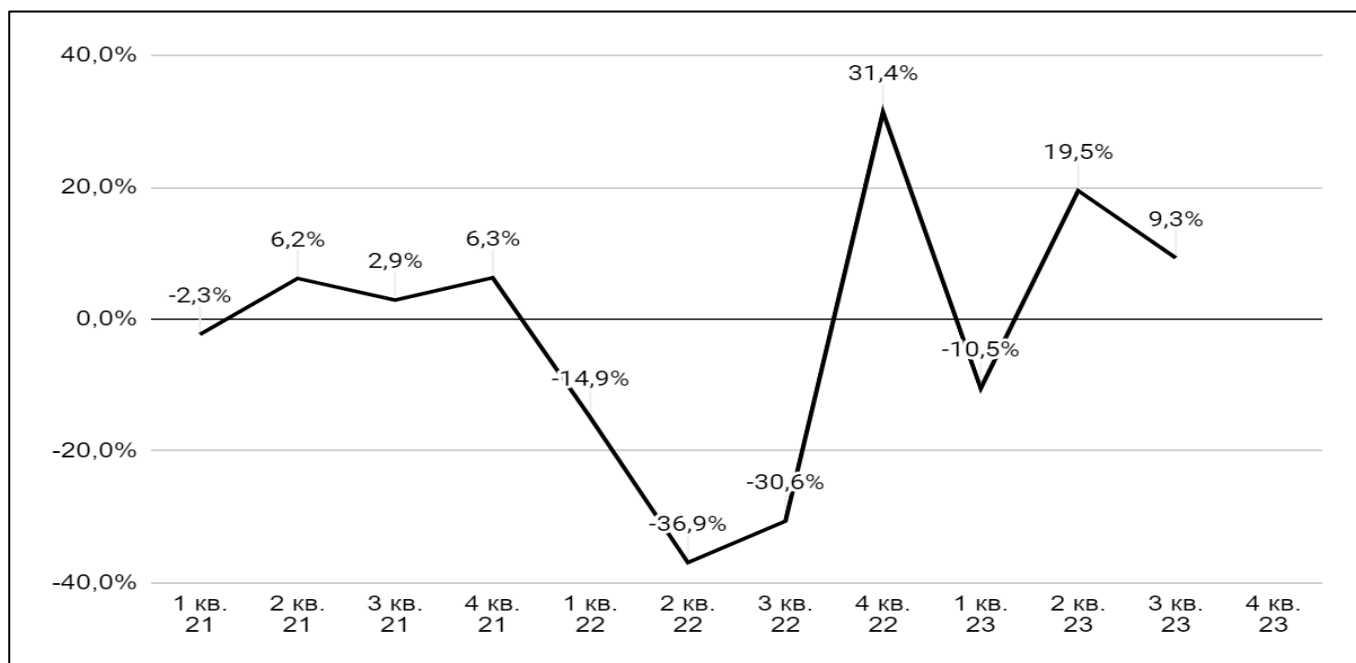

Рис. 2.3. Зростання реального ВВП України в 2021-2023 рр., (% , рік до року).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства фінансів України.

Процес залучення іноземних інвестицій досить складний, незважаючи на те, що інвестиції є двигуном економічного розвитку будь-якої країни. Іноземні інвестори дуже уважно ставляться до питання інвестування, суворо дотримуються певних правил і критеріїв при виборі об'єкта інвестування. Оцінюючи інвестиційну привабливість об'єкта інвестування, потенційний інвестор при прийнятті рішення висуває певні основні умови, які є пріоритетними, а саме: відсутність корупції та корупційних ризиків, наявність документів стратегічного розвитку обраного регіону тощо.

Приватний іноземний інвестор не впевнений у тому, що його інвестиції будуть збережені у нашій країні, що не буде рейдерської атаки на його підприємство, що він може покластись на місцеву судову систему, що він зможе витягнути назад свої дивіденди (проблема переміщення капіталу). Також, дуже негативно на інвестиційний клімат в країні впливає війна, відсутність захисту та системи

гарантування іноземних інвестицій на державному рівні, недосконалість правового поля щодо забезпечення інвестиційних процесів; недосконала система банківських гарантій іноземних вкладів; корупційна складова владних структур на всіх етапах отримання повноважень та прийняття нормативних актів; відсутність ефективних інструментів, інституційної системи страхування воєнних ризиків та інвестиційних проєктів; негативна судова практика. Саме це заважає інвесторам інвестувати в Україну, а інвестиції не зростають належним чином [52], (рис. 2.4.):

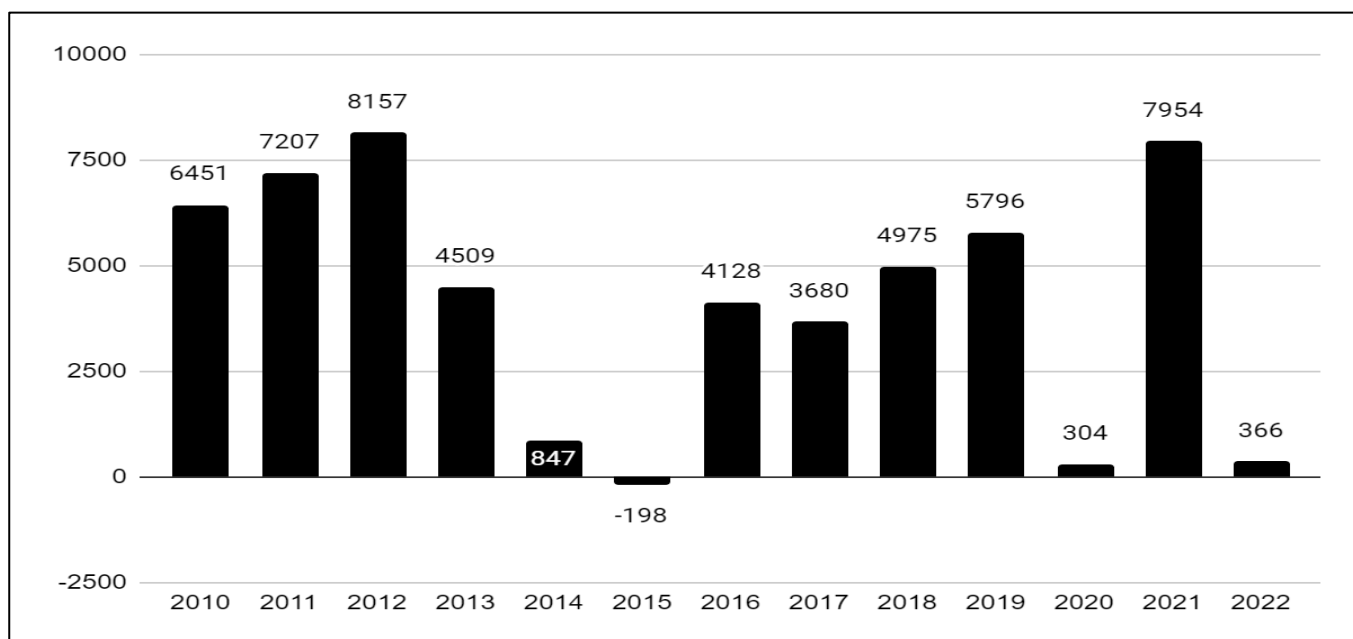

Рис. 2.4. Прямі іноземні інвестиції в Україну в період 2010-2022 рр.,
(млрд дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку (СБ).

Отже, економіка країни зазнала серйозних втрат, що відобразилося на зменшенні ВВП та втраті робочих місць і доходів у приватному секторі. Проте, згідно оцінки Світового банку (СБ), Україна потребує інвестицій для швидкого відновлення. Реалізація запланованих проєктів сприятиме поверненню українців до деокупованих громад та дасть поштовх для економічного розвитку країни.

Уряд має намір якнайшвидше відновити критично важливі об'єкти та гарантувати базові стандарти якості життя українців. Україна сформує базу, з якої будуть реалізовуватися довгострокові проєкти післявоєнної відбудови.

2.2. Світовий досвід залучення іноземних інвестицій в повоєнний період

Історично склалося так, що в багатьох випадках повоєнна відбудова розпочиналися ще до закінчення війни, як у Варшаві на початку 1945 року. Україна також слідує цій тенденції: незважаючи на продовження бойових дій та обмежені фінансові ресурси, вже відновлено сотні зруйнованих ворогом об'єктів - насамперед, інфраструктури та житла.

Однак через об'єктивні причини (багато територій все ще перебувають під контролем ворога, чимало районів безпосередньо прилягають до лінії фронту) говорити про комплексні рішення поки що не можна. Відновлювальні роботи проводяться точково. Після війни важливо забезпечити системне відновлення, уникаючи помилок, які вже були допущені під час посткризового відновлення в минулому.

Якщо порівнювати історичний досвід, то в деяких випадках місцева влада та її міжнародні партнери зосереджувалися на відновленні інфраструктури, нехтуючи промисловим розвитком, тоді як в інших випадках все було навпаки. У контексті підготовки до відбудови України варто згадати План Маршалла - модель успішної післявоєнної відбудови Європи, яка була реалізована у 1948-1952 рр.

Варто зазначити, що цей план не був реалізований одразу після закінчення війни, що означало втрату кількох років. План, запропонований державним секретарем США Маршаллом, передбачав, що понад 80% допомоги європейським країнам, які постраждали від війни, буде надано безкоштовно, а решта 20% - у вигляді кредитів.

Проте фінансові ресурси не надходили безпосередньо до бюджетів країн-реципієнтів, а спрямовувалися на закупівлю промислових товарів і продовольства. Використання цих коштів контролювалося спеціальними фондами, якими керували представники США та відповідних європейських країн [15].

Враховуючи підвищені ризики під час війни, нам слід досліджувати світовий досвід післявоєнної відбудови, зокрема в таких країнах, як Південна Корея, Боснія і Герцеговина, Хорватія та Сполучені Штати [15, с. 49], (табл. 2.3):

Світовий досвід післявоєнної відбудови

Країна	Особливості післявоєнної відбудови	Можливості використання досвіду
Південна Корея	У 1950-х роках країна зіткнулася з багатьма проблемами, включаючи неефективне використання фінансової допомоги від міжнародних інвесторів. Пізніше країна адаптувала свій підхід до управління та нагляду, змінила курс розвитку, інвестуючи в освіту та науку. Технологічний прогрес, спричинений такою політикою, став основою для якісної реконструкції. Крім того, Південна Корея успішно впровадила внутрішні інвестиційні стимули. Завдяки гарантіям збереження капіталу та значним преференціям, включаючи державні контракти, пільгові кредити та податкові пільги, корейські інвестори змогли інвестувати в середину країни.	Для України також може бути корисним досвід Південної Кореї у боротьбі з корупцією в державному апараті. Там корупція вже не є систематичним явищем, а радше винятком, що свідчить про зміну рівня суспільної толерантності до корупційних проявів. Аналізуючи економічний розвиток Південної Кореї наприкінці 1980-х років, важливо відзначити важливість стимулювання внутрішнього попиту та стрімкий розвиток внутрішнього ринку, що є особливо важливим для України в контексті створення виробництва з високою доданою вартістю. Більше того, стратегія країни була зосереджена на експорті.
Хорватія	В ході збройних конфліктів на Балканах наприкінці 20-го століття близько 20% території Хорватії було окуповано. Цивільна інфраструктура та житлові будинки були серйозно пошкоджені, а понад 10% житлової нерухомості країни було повністю зруйновано. Загалом війна знищила близько 30% хорватської економіки. Однак, завдяки ефективній реалізації програм післявоєнної відбудови, Хорватія змогла відповідати критеріям вступу до ЄС і стала його членом у 2013 році.	Спочатку країну критикували за надмірну регульованість і недостатній прогрес у боротьбі з корупцією. Однак статус кандидата на вступ до ЄС допоміг подолати ці проблеми. З огляду на те, що Україна отримала аналогічний статус, можна сподіватися, що цей крок стане каталізатором подальшої модернізації України на шляху до післявоєнної відбудови. У контексті відновлення економіки країни Хорватію часто описують як приклад успішних процесів відновлення, заснованих на прогресивних реформах та інноваційних підходах.

Джерело: Данкевич В.С. Економічна, продовольча та екологічна безпека в умовах післявоєнної відбудови: світовий досвід. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2023. №41. С. 45-53.

Якщо більш детально розглядати План Маршалла, то відновлення промисловості було ключовим елементом цієї стратегії. 17 європейських країн отримали 13 млрд євро фінансування. Європейські країни отримали підтримку від 13 європейських країн, що становили понад 115 млрд дол. США у теперішньому еквіваленті. Приблизно 12% наданих коштів було використано на відбудову Західної Німеччини.

Водночас, окрім фінансової підтримки Сполучених Штатів, успішному та інтенсивному відновленню німецької економік, що була зруйнована війною також сприяли складні ліберальні реформи, проведені післявоєнним німецьким урядом. Ці реформи включали зміни в земельних відносинах і фінансовій системі, скасування державного контролю над цінами, зняття майже 90% регуляторних обмежень для бізнесу та запровадження податкових пільг для стимулювання експорту. Слід зазначити, що значна частина фінансових ресурсів була спрямована на розвиток підприємництва, одночасно скоротивши витрати на утримання державного апарату. Крім того, послідовно впроваджувалися запобіжники для недопущення монополізації окремих секторів економіки, зокрема металургії, автомобілебудування, машинобудування та інших галузей, де існували такі ризики.

Відсутність належних реформ призвела до того, що багато повоєнних економік стали залежними від міжнародної допомоги. Це помилка, якої Україна повинна намагатися уникнути за будь-яку ціну. Якщо розглядати План відновлення України, то він враховуючи поточну ситуацію та можливі майбутні сценарії, складається з трьох етапів:

- етап стабілізації, на цьому етапі розглядаються заходи, спрямовані на відновлення ключових об'єктів критичної інфраструктури. Основна увага приділяється ремонту та відновленню об'єктів енергетики, зв'язку та житлово-комунального господарства, а також підтримці бізнесу, з особливим акцентом на малі та середні підприємства;

- етап відновлення, на цьому етапі має бути реалізовано значну частину проектів, включених до комплексного плану, включаючи реконструкцію соціальних об'єктів та будівництво житла;

- етап модернізації, на цьому етапі розглядаються заходи з підготовки України до вступу в Європейський Союз [15].

Також у вищезгаданому Плані визначено три основні напрямки реконструкції. Перший - це перепрофілювання пріоритетних секторів економіки, включаючи оборону, металургію, машинобудування, енергетику та сільське господарство. Другий спрямований на покращення умов життя, зокрема на створення якісної

освіти, охорону здоров'я та розвиток людського капіталу. Третій напрям передбачає покращення інфраструктури. Всі реконструйовані об'єкти мають бути не лише відремонтовані, але й модернізовані, щоб відповідати сучасним стандартам та функціональності. Протягом наступних 10 років План відновлення має на меті включити Україну до числа 25 найкращих країн світу за Індексом економічної складності та Індексом людського капіталу, який вимірює здатність країни виробляти високотехнологічну продукцію.

Відновлення України має бути узгоджене з процесом вступу до ЄС, що означає збереження демократії та впровадження принципів ринкової економіки, заснованої на верховенстві права. Важливо зазначити, що членство України в НАТО або аналогічні гарантії безпеки є не менш важливими, ніж вступ до ЄС, хоча про це не завжди прямо згадується, оскільки такі гарантії є ключовим фактором у запобіганні можливого агресивного втручання росії в майбутньому. В умовах післявоєнної відбудови необхідно гарантувати економічну, продовольчу та екологічну безпеку країни.

Вихід з військового конфлікту слід розглядати як можливість для трансформації та зміцнення аграрного сектору. Слід зосередитися на розвитку місцевих продовольчих систем. Нинішня структура українського агропродовольчого сектору більше орієнтована на великомасштабне монокультурне виробництво, централізовану логістику та переробку. Ця модель не розвивається, а це робить її вразливою до негативних факторів, таких як агресія з боку інших країн, і може мати системні наслідки для ланцюгів постачання як в Україні, так і на міжнародному рівні. Тому стратегія післявоєнного відновлення повинна сприяти розвитку адаптивних, стійких і децентралізованих сільськогосподарських систем. Корисно буде також розглянути інвестиційну політику інших країн.

Наприклад, у Великобританії, уряд визначив п'ять пріоритетних секторів, на яких мають зосередитися інвестиційні зони: цифрові та технологічні технології, зелені індустрії, медико-біологічні науки, передове виробництво, креативні індустрії. Для залучення інвесторів Великобританія пропонує такі форми стимулів: податкові кредити на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи,

податкові пільги, гранти, позики та іншу фінансову підтримку для бізнесу, що інвестує у визначені регіони, експортні кредитні гарантії, експортне фінансування та підтримку облігацій для зменшення ризиків, пов'язаних з міжнародною торгівлею [62].

Розглянемо також порівняння пріоритетних напрямків інвестиційної політики інших країн [75, 77, 78], (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Порівняння пріоритетних напрямків інвестиційної політики

Країни	Форми стимулювання	Пріоритетні напрями інвестиційної політики
США	пільгове оподаткування, інвестиційний податковий кредит, пільговий режим амортизаційних відрахувань, субсидії [75].	пріоритетними є проекти, які сприяють: - досягненню справедливості по всій Америці через інвестиції, що безпосередньо приносять користь населенню; - підвищенню економічної стійкості та довгостроковому відновленню після економічних потрясінь; - розвитку освіти та професійній підготовці робочої сили; - створенню суспільних активів для підтримки зростання експорту США або збільшенню ПІІ [75].
Німеччина	податкові знижки і пільги, дотації, безоплатна технічна експертиза, пільгове кредитування, система страхування кредитів	пріоритети Німеччини зазвичай узгоджуються з її економічними, соціальними та екологічними цілями, можна виділити проекти, що стосуються: - відновлюваної енергетики та сталого розвитку; - цифровізації та інновацій; - технології Індустрії 4.0, такі як автоматизація, Інтернет речей (IoT) та штучний інтелект (ШІ); - розвитку інфраструктури; - освіти та охорони здоров'я [78].
Франція	Підтримка стартапів, субсидії пільгове кредитування, кредитні гарантії, пільги на оподаткування [77].	Франція має інвестиційний план, що передбачає виділення 54 млрд євро на підтримку розвитку та прогресу ключових французьких секторів передового досвіду, включаючи охорону здоров'я, біотехнології, зелену енергетику, аерокосмічну галузь та культуру [77].

Примітка. Складено автором за даними Investment Climate Statements, Investment Climate Statements: France and Monaco та Investment Climate Statements: Germany.

Якщо розглядати більш детально форми стимулювання у США, то залежно від штату вони можуть відрізнятись, як от в штаті Меріленд діють програми податкового кредиту на інвестиції в біотехнології та в кібербезпеку. А в штатах

Луїзіана, Кентуккі, Канзас, Міннесота, Делавер, Массачусетс, Арізона, Нью-Мексико, Нью-Джерсі, Теннессі діє програма податкового кредиту для ангельських інвесторів, що надає інвестору-платнику податків кредит у розмірі 20% від кваліфікованої інвестиції або 30%, якщо бізнес розташований в компанії, валовий дохід якої не перевищує 500 тис. дол. США за рік [75].

Можна розглянути як приклад Німеччину, так як вона є основним напрямком для ПІІ. Німеччина постійно входить до числа найпривабливіших країн для інвестування завдяки стабільному правовому середовищу, надійній інфраструктурі, висококваліфікованій робочій силі, науковим дослідженням і розробкам світового рівня. Ринки капіталу та портфельні інвестиції функціонують вільно, без дискримінації між німецькими та іноземними компаніями. Німеччина має дуже відкриту економіку, регулярно посідаючи одне з перших місць у світі за обсягами експорту та прямих іноземних інвестицій. Інвестиції зі США продовжують займати третє місце в структурі ПІІ Німеччини після Люксембургу (перше місце) та Нідерландів (друге місце), [78].

Якщо розглядати більш детально інвестиційний план Франції, то він базується на двох основних переконаннях:

- реіндустріалізація країни необхідна для її процвітання, економічного суверенітету та соціального і територіального балансу.
- масштабні інвестиції в інновації, що змінюють світ є першочерговою потребою.

Метою Франції 2030 та французького уряду є не вивести країну в лідери в усіх сферах і галузях, а наблизитися до технологічного кордону, прискорити інвестиції в критичні сектори та підтримати інвестиції в інші ключові галузі. План зосереджується на тому, щоб виробляти краще, жити краще і краще розуміти світ за допомогою великих стратегічних інвестицій. Він має на меті вивести країну вперед у деяких сферах шляхом створення нових промислових і технологічних секторів для підтримки екологічного та цифрового переходу [77].

Також, цікавим буде розглянути приклад Японії та Китаю. Незважаючи на високий рівень розвитку Японії, обсяг вхідних ПІІ у відсотках до ВВП є найнижчим

серед країн ОЕСР. На кінець 2022 року обсяг вхідних ПІІ становив 46,6 трлн ієн, або 8,4% ВВП, що є одним з найнижчих показників у світі. У квітні 2023 року Рада зі сприяння ПІІ в Японії оголосила «План дій щодо залучення людських та фінансових ресурсів з-за кордону», який має на меті подвоїти обсяг ПІІ в Японію до 100 трлн ієн або близько 20% ВВП до 2030 року. Тому їх пріоритетним напрямом інвестиційної політики є покращення інвестиційного клімату. Їх уряд продовжує розробляти нові нормативно-правові акти відповідно до міжнародних норм. Вони застосовують такі форми стимулювання, як субсидії, пільгові кредити, просування інвестицій та підтримка інвесторів, стосовно проходження адміністративних процедур [76].

Китай залишається відносно обмежувальним середовищем для іноземних інвесторів, частково через заборони на інвестиції в ключові сектори та непередбачуваність нормативно-правового регулювання. Перешкоди включають обмеження на частку власності та вимоги щодо створення спільних підприємств з місцевими фірмами, промислову політику, спрямовану на розвиток місцевого потенціалу або технологічної самодостатності, ліцензування, пов'язане з вимогами локалізації, а також тиск на передачу технологій як передумову для отримання доступу до ринку. Китай використовує такі форми стимулювання, як цільове фінансування науково-технічного потенціалу та кредитування [76].

Отже, у контексті післявоєнної відбудови та забезпечення економічної, продовольчої та екологічної безпеки України наукова спільнота визнає важливість дослідження міжнародного досвіду. Розуміння успіхів та невдач інших країн може зробити цінний внесок у розробку та впровадження ефективних стратегій відновлення та розвитку. Безумовно, ключовим моментом є забезпечення національної безпеки та оборони. Відбудова економіки після війни вимагає детального аналізу фінансових, торговельних та промислових стратегій інших країн, які вже подолали подібні ситуації. Це включає в себе розгляд таких факторів, як реструктуризація державного боргу, відновлення виробничої бази, інвестиційна політика, політика зайнятості та побудова стабільних економічних відносин з міжнародними партнерами. Надзвичайно важливим є створення та реалізація програм, що сприятимуть надходження ПІІ в Україну.

2.3. Програми та стратегії відновлення повоєнної України

Після закінчення війни Україні доведеться відбудувувати та відновлювати зруйновану інфраструктуру. Наразі ми не знаємо, чи це буде військова перемога України над російськими військами, чи політичне врегулювання між сторонами. Але для того аби відновити економічну ситуацію в країні, хоч до воєнних років, потрібно буде докласти значних зусиль.

На післявоєнну відбудову значною мірою впливає ставлення з боку міжнародних партнерів та кількість ресурсів, які вони надають. Розподіл ресурсів на цілі відновлення впливає на баланс сил на національному, регіональному та місцевому рівнях, але часто визначається інтересами партнерів або позицією засобів масової інформації.

Крім того, оскільки все, що робиться під час післявоєнної відбудови, має політичне забарвлення, вирішення проблем, пов'язаних зі складністю механізмів влади, є надзвичайно важливим. Програми відновлення повинні враховувати інтереси всіх верств населення. Це особливо важливо у післявоєнних суспільствах, оскільки проекти реконструкції повинні здійснюватися не в умовах примусу. Для здобуття законності цих зусиль важливими є взаєморозуміння між громадянами та урядом, прозоре планування та реалізація, управління очікуваннями та комунікація, а також активне залучення міжнародної спільноти.

Повоєнну відбудову слід планувати разом із зацікавленими сторонами. Потрібно використовувати цілеспрямований підхід, який дає можливість висловитися тим, хто найбільше постраждав, і враховує місцеві та регіональні інтереси, матиме довготривалий ефект і підвищить ймовірність підтримки партнерів.

У багатьох післявоєнних ситуаціях цілі відбудови визначаються і пріоритезуються здебільшого з зовнішньої точки зору. Зовнішні суб'єкти зазвичай вважають за краще, щоб процес був розділений або ізольований, щоб відобразити їхню індивідуальну політику фінансування, тоді як внутрішні суб'єкти зазвичай віддають перевагу процесу, який визнає зв'язки між різними проектами і

пріоритетами. Внутрішні суб'єкти можуть бути більш готовими пожертвувати короткостроковими вигодами на користь покращення довгострокових перспектив відновлення та розвитку. А от зовнішні суб'єкти навпаки віддають перевагу швидким, нескладним і дешевим рішенням, а не довгостроковому залученню.

Надання фінансових ресурсів для відновлення супроводжується пакетом умов, які можуть включати економічні, соціальні та політичні вимоги. Таким чином, надання коштів тягне за собою передачу влади. У процесі цієї передачі повноважень стають зрозумілими плани, прагнення і цінності міжнародної спільноти, які іноді навіть нав'язуються місцевим суб'єктам.

У 2024 році очікується 42 млрд дол. США фінансової допомоги від партнерів. Очікування Національного банку на 2024 рік – 38,6 млрд дол. США. Загалом з початку повного вторгнення росії держава Україна отримала фінансову підтримку від міжнародних партнерів на суму 66 млрд дол. США з жовтня 2023 року: 31 млрд дол. США у 2022 році, 35 млрд дол. США за 10 місяців 2023 року, згідно з даними від Міністерства фінансів України. На внутрішньому ринку Україна позичила 13 млрд дол. США від продажу ОВДП [75].

Тому дуже важливо, щоб після війни Україна мала відповідні національні та місцеві системи і процеси, які дозволять максимально ефективно поглинати і використовувати допомогу на відбудову, поки вона доступна. Це вимагатиме завчасного планування та мобілізації громадянського суспільства та вищих навчальних закладів, а також ключових учасників процесу відновлення на національному та місцевому рівнях. Усе це має бути в наявності до того, як розпочнуться відновлювальні роботи [71].

Пріоритети відновлення та реконструкції у 2024 році, визначені галузевими міністерствами, передбачають 15,3 млрд дол. США державного фінансування, тоді як приватний сектор (включаючи компанії та домогосподарства) може надати ще до 11 млрд дол. США для задоволення найбільш нагальних потреб.

На даний момент, Україна не визначила загальний фінансовий пакет для відновлення та реконструкції, хоча деякі загальні пріоритети були визначені (табл. 2.5.):

Таблиця 2.5

Пріоритетні галузі у відновленні та реконструкції

Галузь	Пояснення
Енергетика	включаючи відновлення та ремонт ліній електропередач і розподільчих мереж, а також відновлення та децентралізацію генеруючих потужностей, наприклад, шляхом розвитку відновлюваних джерел енергії та захисту електромережі
Транспорт	має особливий акцент на внутрішньому та транскордонному сполученні, включаючи ремонт та реконструкцію автомобільних доріг, залізниць, мостів, портів, прикордонних переходів та поштових служб
Житлово-комунальне господарство	включає поточний ремонт та капітальну реконструкцію житла, а також реконструкцію та відновлення послуг центрального опалення, енергоефективності, водопостачання та водовідведення, поводження з відходами
Соціальна інфраструктура та послуги	включає ремонт, реконструкцію та відновлення роботи шкіл та закладів охорони здоров'я, а також соціально-культурної інфраструктури та послуг
Промисловість та послуги	охоплює основну підтримку приватного сектору, включаючи промисловість і торгівлю, агробізнес та іригацію, з акцентом на зниження ризиків для інвестицій та торгівлі
Міжгалузеві пріоритети	включає розмінування, телекомунікації, цифрову та кібербезпеку, реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист, а також демократію, правосуддя та права людини

Примітка. Складено автором за даними UA RDNA3.

Виконання пріоритетів, визначених галузевими міністерствами на 2024 рік у різних секторах, потребуватиме 8,2 млрд дол. США державних та державних інвестицій, а також 4,7 млрд дол. США у вигляді грантів, субсидій та гарантій для зменшення ризиків фінансування та подолання обмежень для приватних інвестицій. Що стосується фінансування, малого і середнього підприємствам довелося інвестувати самостійно, за допомогою більших партнерів або міжнародних фінансових установ.

До цього додадуться 2,3 млрд дол. США на інші поточні державні видатки. Державна підтримка для зменшення ризиків та полегшення фінансування має потенціал каталізатора до 5,5 млрд дол. США приватних інвестицій, а також

сприяння залученню такого ж обсягу обігового капіталу для підтримки функціонування підприємств та ланцюгів постачання і стимулювання споживчих інвестицій на ринку житла.

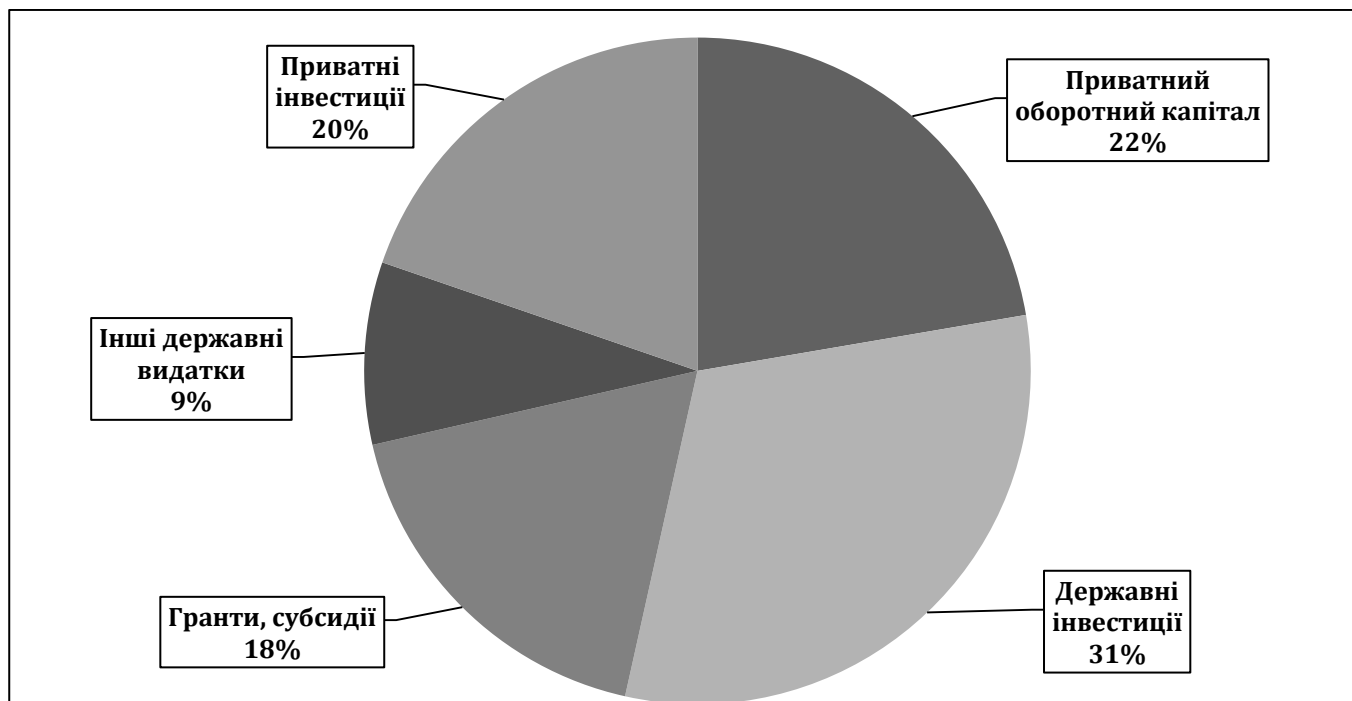

Рис. 2.5. Орієнтовний розподіл пріоритетів RDNA3 за типами витрат, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними UA RDNA3.

Виклики в післявоєнних умовах включають обмеженість ресурсів, проблеми безпеки, політичні складнощі, а також соціальні розбіжності і травми. Забезпечення достатнього фінансування та ресурсів має вирішальне значення для ефективної відбудови, так само як і забезпечення безпечного та захищеного середовища. Подолання політичних викликів і забезпечення загальнодоступного прийняття рішень також мають вирішальне значення. Успішне відновлення вимагатиме відновлення довіри громадян, сприяння соціальній згуртованості та задоволення психологічних потреб постраждалого населення.

Нещодавно опублікували Українську інвестиційну програму, в ній передбачається, що вона допоможе підтримати роботу міжнародних фінансових інституцій в Україні, надаючи доступ до додаткового фінансування для бізнесу. Обсяг фінансування цієї програми становить 9,3 млрд євро. Українська інвестиційна

програма є другим компонентом Українського фонду, інструменту Європейського Союзу, який передбачає надання Україні фінансової та технічної допомоги ЄС на загальну суму 50 млрд євро протягом 2024-2027 років. Пропонуючи різноманітні механізми розподілу ризиків, дана інвестиційна програма допоможе залучити фінансування для економічного зростання. Зокрема, Українська інвестиційна програма надасть компаніям: зниження вимог до отримання кредитів; залучення змішаного фінансування, поєднання грантів і позик; отримання технічної допомоги в підготовці заявок на фінансування та завершення інвестиційних проектів. Ці можливості будуть доступні як державним, так і приватним підприємствам [89].

Ще можна виділити одну програму фінансової підтримки Країни від ЄС «План для Ukraine Facility». Це технічний документ, що передбачає що протягом 2024 – 2027 років 50 млрд євро буде спрямовано ЄС в Україну, на фінансування державного бюджету та стимулювання інвестицій.

Даний План також містить реформи, які потрібно буде реалізувати нашому Уряду. Їх умовно можна розділити на три основні блоки:

- базові реформи, що передбачають зміну державного управління (буде професійна державна служба без «кумівства» та корупції), управління державними фінансами (скорочення держборгу, зменшення дефіциту бюджету, детінізація економіки) та справедливе правосуддя;

- економічні реформи, що включають посилення стійкості банківської системи, кращі умови кредитування для бізнесу, залучення додаткових інвестицій, підвищення рівня життя, покращення демографічної ситуації та повернення людей в Україну;

- стратегія секторального розвитку, що передбачає зміцнення енергетичної безпеки та стійкості, покращення продуктивності агропродовольчого сектору, розвиток фінансування інвестиційних проектів впровадження доступного механізму воєнного страхування, інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС, зростання інвестиційного потенціалу [61].

Отже, Україна має великий потенціал та можливості для інвестування та ведення бізнесу. Після закінчення конфлікту в Україні стоїть надзвичайно складне

завдання відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки. Важливою умовою є взаєморозуміння між громадянами та урядом, прозоре планування та реалізація проектів відновлення, а також активна комунікація з громадськістю.

Надання фінансової допомоги на відновлення повинно бути супроводжене умовами, які враховують соціальні, економічні та політичні аспекти. Крім того, важливо мати плани та системи, які дозволять максимально ефективно використовувати цю допомогу, оскільки її доступність може бути тимчасовою.

Висновок до розділу 2

Економіка країни зазнала серйозних втрат, що відобразилося на зменшенні ВВП та втраті робочих місць. Зараз Україна займається формуванням плану відновлення, з якого будуть реалізовуватися довгострокові проекти післявоєнної відбудови. Наукова спільнота України визнає важливість дослідження міжнародного досвіду. Тому, що розуміння успіхів та невдач інших країн може зробити цінний внесок у розробку та впровадження ефективних стратегій відновлення та розвитку.

Відбудова економіки після війни вимагає детального аналізу стратегій інших країн, які вже подолали подібні ситуації. Це включає в себе розгляд таких факторів, як реструктуризація державного боргу, відновлення виробничої бази, політика зайнятості та побудова стабільних економічних відносин з міжнародними партнерами. Україна має великий потенціал та можливості для інвестування та ведення бізнесу. Після закінчення конфлікту в Україні стоїть надзвичайно складне завдання відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки. Це вимагатиме значних зусиль і ресурсів, які мають бути розподілені мудро і ефективно.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України в повоєнний період

Повномасштабне вторгнення, що триває вже третій рік та війна на сході, що розпочалась ще в 2014 році є трагедією для нашої країни, з масштабними людськими та економічними наслідками. Це вторгнення завдало приголомшливих втрат народів та економіці, відкинувши назад здобутки розвитку та збільшивши рівень бідності.

Все ж уряд і народ продовжує демонструвати стійкість перед обличчям руйнувань. Нажаль за прогнозами Світового банку (СБ), темпи відновлення в Україні сповільняться до 3,2% цього року з 4,8% у 2023 році, що відображає менший врожай і постійний дефіцит робочої сили. Економічні перспективи країни залишаються обумовленими донорською підтримкою та тривалістю російського вторгнення [23].

Згідно з даними СЕІС, ІІІ в Україну зросли на 257 млн дол. США в березні 2024 року порівняно зі збільшенням на 147 млн дол. США в лютому 2024 року. Прямі інвестиції України за кордон скоротилися на 1 млн дол. США в березні 2024 року. Загалом, базуючись на останніх звітах у березні 2024 року рахунок поточних операцій зафіксував дефіцит у розмірі 1,6 млрд дол. США. А іноземні портфельні інвестиції впали на 140 млн дол. США в березні 2024 року. У грудні 2022 року номінальний ВВП країни становив 44,4 млрд дол. США [60].

Аби успішно реалізувати стратегію України щодо залучення іноземних інвестицій потрібно розуміти переваги та недоліки, що можуть чекати іноземних інвесторів, для цього можна розглянути фактори, що впливають на інвестиційну привабливість України [59], (рис. 3.1.):

Рис. 3.1. Фактори, що впливають на інвестиційну привабливість України

Примітка. Складено автором за даними Інвестування в Україну під час війни. Advantage Ukraine. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240> (дата звернення: 25.05.2024).

Після 24 лютого додаються військові ризики та пов'язані з ними ризики знищення або захоплення майна, зруйнованої інфраструктури, матеріально-технічних труднощів, оплата форс-мажорних обставин, неможливість залучити зовнішні кредити та страхування.

Подальше відновлення економічної динаміки в умовах воєнного часу потребує подолання наявних проблем і обмежень, побудови ефективних стратегій і практик підприємств для виходу з кризи та адаптації до нових умов функціонування. Водночас завданням нової економіки повоєнної України має стати побудова реального сектору на сучасних технологічних засадах, здатного забезпечити структурну перебудову економіки з пріоритетним розвитком переробних галузей, що включатиме високу конкурентоспроможність та впровадження принципів сталого розвитку. Розглянемо важливість ПІІ для України [40, с. 13], (табл. 3.1):

SWOT- аналіз прямих іноземних інвестицій для України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>іноземний капітал може стати стимулом для української економіки, оскільки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - може полегшити доступ до капіталу, доповнюючи внутрішній капітал; - може полегшити доступ до нових технологій та ноу-хау; - підвищить конкуренції між місцевими виробниками, підвищить ефективності виробництва; - Україна зможе максимізувати свої післявоєнні можливості працевлаштування; - може розвинути та збільшити експортний та транзитний потенціал; - сприятиме розвитку людського капіталу. 	<ul style="list-style-type: none"> - низька ліквідність українського ринку через війну; - нестабільна економіка та валюта; - відсутність законодавчої бази для ПІІ в Україні; - відсутня добре керована, стабільна політика щодо ПІІ в Україні, яка б відповідала міжнародним стандартам; - роль ПІІ та всього процесу їх залучення не до кінця зрозуміла в Україні; - є перешкоди для внутрішніх інвестицій.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - можливе удосконалення інвестиційної політики для залучення міжнародних інвесторів; - можлива розробка економічних стимулів для іноземних інвесторів: податкові пільги, пільгові тарифи або певні заохочення; - є шанс розвивати систему страхування військових ризиків та страхування інвестицій; - виділено пріоритетні галузі в Україні для ПІІ; - можливе покращення транспортної та складської інфраструктури з міжнародною сертифікацією; - можлива стабільність обмінного курсу. 	<ul style="list-style-type: none"> - ризики для вітчизняних компаній, якщо вони не встигають за швидкістю міжнародних вимог; - в Україні не існує єдиного джерела даних та методології.

Джерело: Puzikova V. Foreign direct investment in Ukraine. Hannover Economic Papers (HEP). 2023. № 706. P. 13.

Хочу зазначити, що Україні необхідно переглянути та подолати ключові проблеми, які існували ще до війни: тіньова економіка та корупція, відсутність чіткої стратегії спрямованої на досягнення правильного розвитку інвестиційного капіталу, покращення макроекономічних показників, підвищення інвестиційної привабливості та розвиток основних секторів економіки України.

Критично важливо проводити реформи, спрямовані на зростання економіки, залучення інвестицій приватного сектору та збільшення податкових надходжень [86]. Аби прискорити надходження іноземних інвестицій держава має створити не лише сприятливий, а й конкурентний інвестиційний клімат, тобто здійснити

структурну перебудову економіки нашої країни. Потім, одним із основних принципів формування інвестиційного клімату є стабільність. Для заохочення ПІ в нашу економіку важлива не лише досконалість інвестиційного клімату, а й стабільність створених умов та їх гарантія, також створюючи сприятливі умови для бізнесу, держава повинна передбачати і соціальні цілі.

Потрібно пам'ятати, що створення інвестиційного клімату не передбачає автоматичного формування інвестиційного іміджу. Оскільки імідж створюється роками. Позитивний імідж сприяє прийняттю інвестиційних рішень. Хоча це і не є вирішальним фактором у прийнятті, але саме інтерес інвесторів до країни необхідно підвищувати [74].

За даними Європейської Бізнес Асоціації загалом початок повномасштабної війни в Україні знизив інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України [55, 57], (рис. 3.2.):

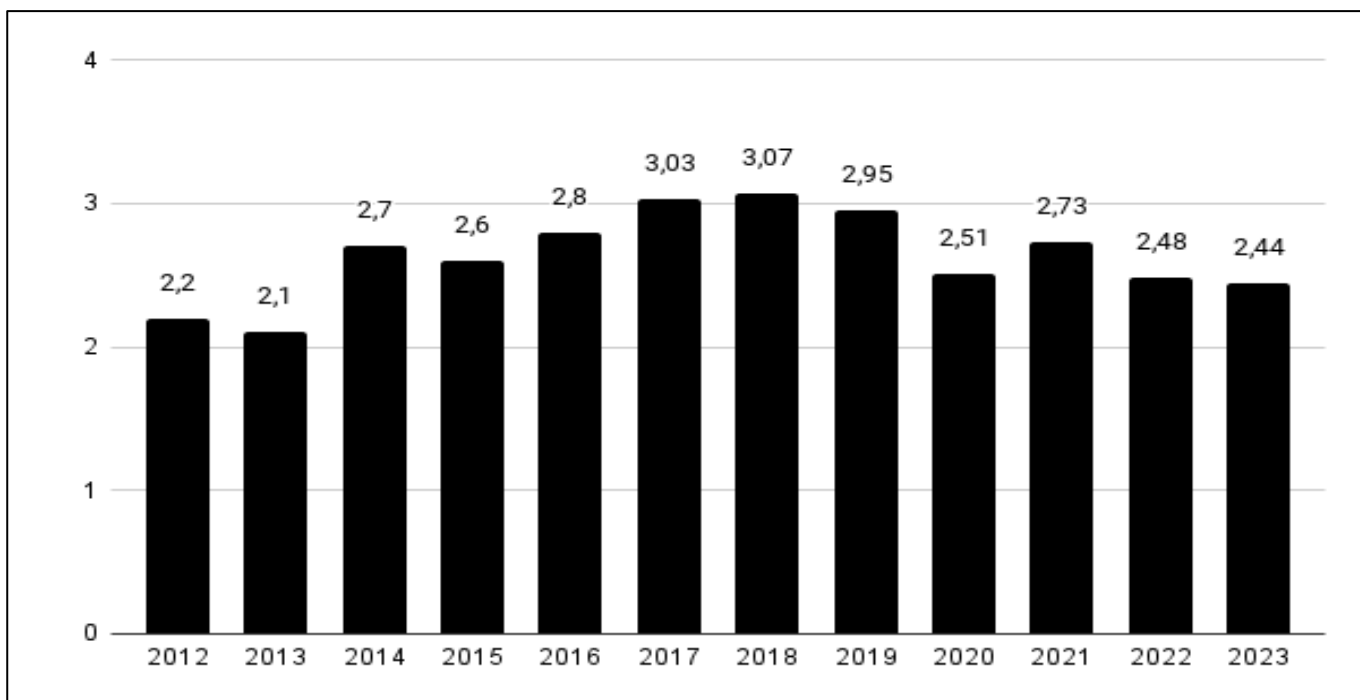

Рис. 3.2. Динаміка зміни індексу інвестиційної привабливості України, 2012-2023 рр.

Джерело: ЕВА: Індекс інвестиційної привабливості України: зміни та очікування. URL: <https://ua.sudohodstvo.org/eba-indeks-investycizijnoyi-pryvablyvosti-ukrayiny-zminy-ta-ochikuvannya/>. (дата звернення: 21.05.2024).

За перше півріччя 2022 року був показник до 2,17 бала. Друге півріччя 2022 року показало певне відновлення – до 2,48 бала, що відповідає рівню 2020 року, коли пандемія Covid-19 увійшла в активну фазу [59]. У 2023 році інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України зазнав невеликого зниження, склавши 2,44 бали з можливих 5 балів. Попри те, що оцінка керівниками компаній-учасниць Асоціації інвестиційного клімату у 2023 році залишається переважно негативною, кількість топ-менеджерів, які бачать користь від нових інвестицій в Україні, зросла майже вдвічі. Розглянемо також результати опитування, яке було проведено Асоціацією спільно Gradus Research Company, тобто загальну оцінку інвестиційного клімату в Україні в цілому [55, 57], (рис. 3.3.):

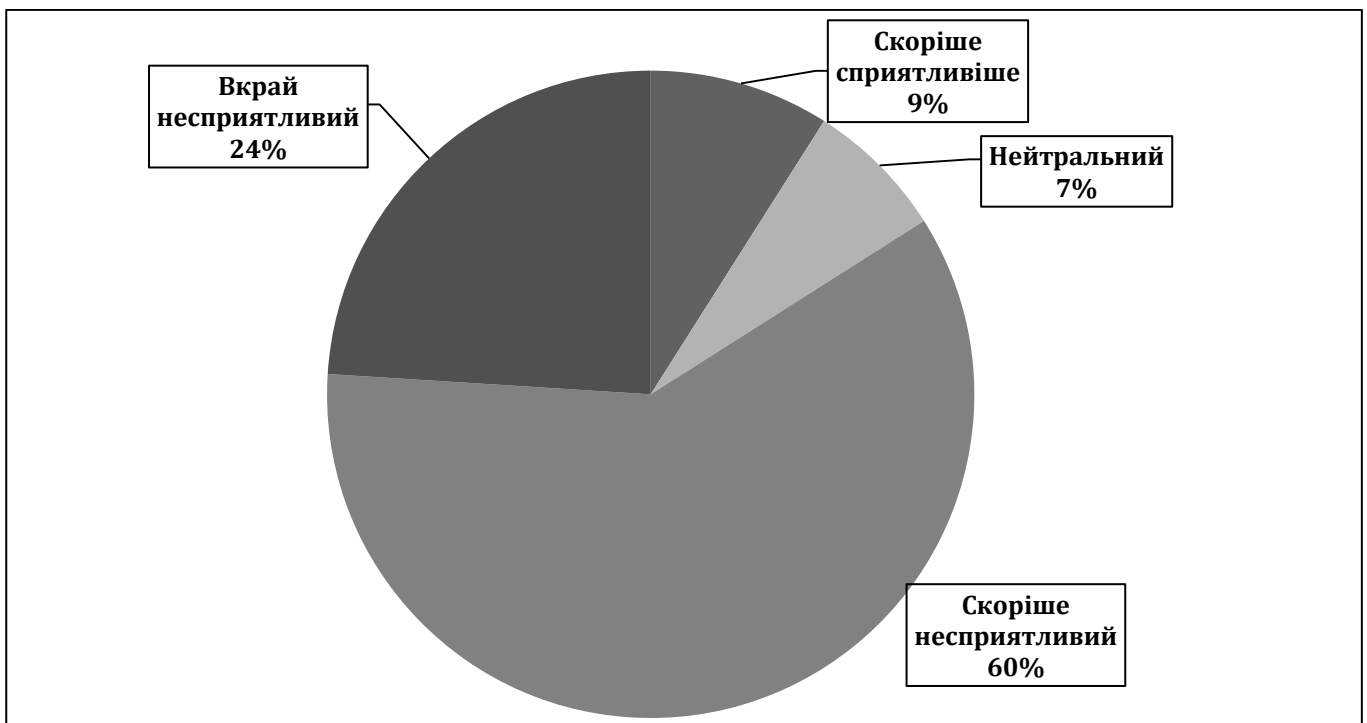

Рис. 3.3. Оцінка інвестиційного клімату в Україні на 27.09.2023р., (%).

Джерело: ЕВА: Індекс інвестиційної привабливості України: зміни та очікування. URL: <https://ua.sudohodstvo.org/eba-indeks-investycijnoyi-pryvablyvosti-ukrayiny-zminy-ta-ochikuvannya/> (дата звернення: 21.05.2024).

Наразі 84% опитаних директорів компаній-членів Асоціації вважають інвестиційний клімат несприятливим. Однак зменшилась кількість тих, хто вважає інвестиційний клімат вкрай негативним – з 37% до 24%. 7% топ-менеджерів

нейтрально ставляться до поточного інвестиційного клімату, ще 9% вважають його цілком сприятливим. Оцінка динаміки інвестиційного клімату в минулому році залишається більш обережною. Близько 48% опитаних осіб, вважає, що ситуація залишиться незмінною у 2024 році. 38% вважають, що відбудеться погіршення інвестиційного клімату, а 14% вважають, що інвестиційний клімат покращиться.

Кредитний рейтинг є індикатором відкритості фінансового ринку і часто використовується на макрорівні в переговорах з іноземними інвесторами. Україна співпрацює з трьома найвідомішими світовими рейтинговими агентствами (Moody's, Standard & Poor's та Fitch Ratings) та Японським рейтинговим та інвестиційним інформаційним агентством. Рейтинги позначаються літерами від А (найкраще значення) до D (дефолт), [23], (табл. 3.2):

Таблиця 3.2

Рейтинг України за версією кредитних рейтингових агентств, 2012-2023 рр.

Рік	Standard & Poor's (S&P)	Moody's	Fitch Rating
	Рейтинг довгострокових зобов'язань	Державний кредитний рейтинг	Довгостроковий рейтинг неплатоспроможності боржника
2012	B (негативний)	B3 (негативний)	B (негативний)
2013	B- (негативний)	Caа1 (негативний)	B- (негативний)
2014	CCC- (стабільний)	Caа2 (негативний)	B- (негативний)
2015	B- (стабільний)	Caа3 (стабільний)	CCC- (рейтинг не визначено)
2016	B- (стабільний)	Caа3 (стабільний)	B- (стабільний)
2017	B- (стабільний)	Caа2 (позитивний)	B- (стабільний)
2018	B- (стабільний)	Caа1 (стабільний)	B- (стабільний)
2019	B (стабільний)	Caа1 (позитивний)	B (позитивний)
2020	B (стабільний)	B (стабільний)	B (позитивний)
2021	B (позитивний)	B (стабільний)	B (позитивний)
2022	CCC+ (стабільний)	Caа3 (негативний)	CCC- (рейтинг не визначено)
2023	CCC (негативний)	Ca (негативний)	CCC- (рейтинг не визначено)

Джерело: Набок І.І., Паньків Н.Р. Assessment of the impact of russian aggression on the business climate and investment attractiveness of Ukraine // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2023. №9.(77).

Отже, негативна динаміка кредитного рейтингу України стала індикатором зростання ризиків, з якими стикається країна. У 2014 році агентства Standard & Poor's, Moody's та Fitch знизили кредитний рейтинг України до рекордно низького рівня через початок війни на сході країни та прогнозували, що негативна динаміка продовжиться протягом наступних 12 місяців. Позитивні рейтинги були відновлені лише наприкінці 2015 року.

Від початку повномасштабного вторгнення кредитний рейтинг України різко погіршився. Якщо у 2016-2021 роках усі прогнози на наступні періоди були позитивними та стабільними, то у 2022 та 2023 роках вони стали переважно негативними. Сьогодні, за всіма оцінками, Україна перебуває в категорії С - категорії високого ризику.

Україна пройшла довгий шлях у створенні своєї інвестиційної привабливості, але повномасштабне вторгнення кардинально змінило ситуацію в Україні. Серед факторів, що негативно впливають на інвестиційний клімат, продовжує лідирувати військова агресія росії проти України. Друге і третє місце посіли корупція і слабка судова система. Серед позитивних змін лідери бізнесу високо оцінили статус України як кандидата на членство в ЄС, ініціативи з дерегуляції та цифровізації державних послуг.

Можна підсумувати, що повномасштабне вторгнення завдало приголомшливих втрат народові та економіці. Аби успішно реалізувати стратегії залучення інвестицій Україні необхідно переглянути та подолати ключові проблеми, які існували ще до війни: тіньова економіка та корупція, відсутність чіткої стратегії спрямованої на досягнення правильного розвитку інвестиційного капіталу, покращення макроекономічних показників, підвищення інвестиційної привабливості та розвиток основних секторів економіки України.

Для визначення інвестиційної привабливості та бізнес-клімату країни експерти використовують міжнародні рейтинги та показники, найважливішими з яких є Рейтинг конкурентоспроможності, Індекс інвестиційної привабливості та кредитні рейтинги. У 2022-2023 роках деякі видання не аналізували Україну у своїх рейтингах через неможливість повноцінного збору необхідних даних. В інших

рейтингах позиції України значно послабилися, зокрема, у кредитних рейтингах Moody's, Standard & Poor's та Fitch Ratings вона перебуває у категорії високого ризику, що негативно впливає на її інвестиційну привабливість.

3.2. Напрями і шляхи стимулювання залучення інвестицій в економіку України в повоєнний період

Після того, як минуло перше потрясіння, викликане початком повномасштабної війни, почалися роздуми про проблему відбудови країни. В Україні ще тривають бойові дії, а Світ уже повно обговорює питання надходження інвестицій в економіку.

Будь-які потреби, які матиме наша країна потребуватимуть значного вкладання коштів, адже Україна не зможе відбудувати все самостійно. Тому створення та реалізація програм, що сприятимуть надходженню ПІІ в Україну є надзвичайно важливим кроком. Безсумнівно визначаючи інструменти та пріоритети варто використовувати новаторський підхід, розраховувати на власні ресурси, але й не забувати за підтримку партнерів.

Залучення інвестицій в економіку України є дуже важливим кроком в повоєнний період. Економіка України пережила велику кількість криз, як от війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергетику, борговий тиск, Covid. Але все ж після падінь, економіка з часом відновлювалась, як от у 2022 році надходження ПІІ скоротилось на 12% до 1,3 трлн дол. США після скорочення у 2020 році та відновленні в 2021 році. Розглянемо детальніше динаміка ПІІ в Україну з березня 2022 року по березень 2024 року [86], (див. Рис. 3.4.).

Для залучення іноземних інвесторів в українську економіку було створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій розміщено понад 500 інвестиційних проектів та можливостей у 10 секторах економіки. Зареєструвавшись на цій платформі, кожен інвестор отримає достатньо інформації про інвестиційні можливості, конкретні проекти та переваги, що він отримає, якщо інвестуватиме в Україну [74].

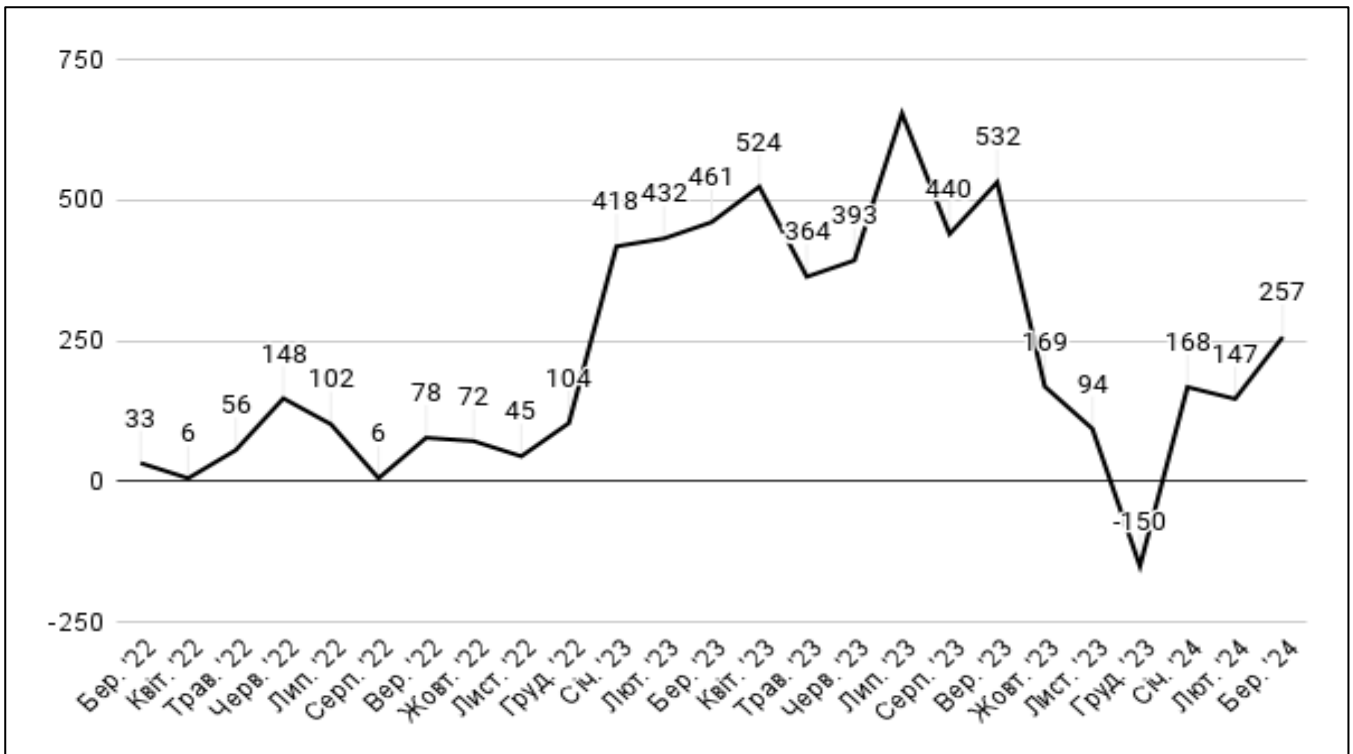

Рис. 3.4. Динаміка ПІІ в Україну з березня 2022 року по березень 2024 року, (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними СЕІС.

Цьогоріч зросла кількість компаній, які планують реалізацію нових інвестиційних проектів – з 19% до 26%. Середня ціна запланованих проектів також зросла і становить близько 8 млн дол. США (в середньому 3 млн дол. США у 2023 році). Так само трохи зросла кількість компаній, які планують інвестувати в соціальні ініціативи, з 60% до 65%. У середньому бізнес готовий спрямувати на соціальні проекти близько 6% доходу компанії. У 2023 та 2022 роках ці показники становили 8% та 3% відповідно [81].

Важливо розглянути фактори, що створюють сприятливий імідж країни та сприятливі передумови для залучення інвестицій. Найпершою перевагою є географічне положення України, що робить її важливим транзитним коридором для торгівлі. Логістика є однією з найважливіших галузей економіки, з розгалуженою мережею залізниць і автомобільних доріг, морських і річкових портів, аеропортів. Транспортні вузли України доступні для всіх видів транспорту.

Слід зазначити, що Україна є однією з країн, відкритих для торгівлі. Україна має 18 угод про вільну торгівлю з 46 країнами світу. Можна виділити інвестиційні переваги, що були відомі до повномасштабного вторгнення [59], (табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Інвестиційні переваги України на світовому інвестиційному ринку

Інвестиційні переваги	Опис
Вдале географічне розташування	Розташована на перехресті Європи, Азії та Близького Сходу, Європи, Азії та Близького Сходу, була включена у Новий шовковий шлях, має вихід до моря. З огляду на сучасні тенденції транспортно-логістичної галузі, ми мали всі шанси вийти на перше місце в Європі, обігнавши навіть Польщу
Низькі кошти	Україна була однією з найбільш привабливих і конкурентоспроможних країн Європи для розміщення бізнесу. Ще до війни політичні ризики призвели до ситуації, коли високі інвестиційні прибутки на інвестований долар призвели до недооцінки активів. Крім того, держава спростила юридичні процедури ведення бізнесу, та гарантувала безпеку інвестицій.
Весь світ у смартфоні	Останні кілька років в Україні стрімко розвивалися цифрові технології. Активно просувалася концепція побудови цифрової держави.
Нація винахідників та новаторів	В Україні кваліфікована робоча сила відносно дешева. Понад 70 % українців мають середню або вищу освіту. Тут народилося багато відомих стартапів. Крім того, Україна вважається країною інноваційних підприємців, які генерують креативні ідеї.

Примітка. Складено автором за даними Інвестування в Україну під час війни. Advantage Ukraine. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240>. (дата звернення: 25.05.2024).

Активізувати процес залучення іноземних інвестицій можливий лише із забезпеченням сприятливого інвестиційного клімату, підвищенням інвестиційної привабливості регіонів країни та окремих видів економічної діяльності. Іноземні інвестори наголошують на припиненні бойових дій. Але інвестиції потрібно залучати вже зараз, в умовах війни, коли втрати від пошкоджень і руйнувань у

багатьох сферах діяльності величезні. Розглянемо важливі особливості, що необхідно аби уряд врахував [18], (рис. 3.5.):

Рис. 3.5. Особливості залучення іноземного капіталу.

Примітка. Побудовано автором за даними Ковальчук Т. Інноваційні механізми стимулювання іноземного інвестування економіки України. INTERNATIONAL ECONOMICS AND INTERNATIONAL RELATIONS, January 19-20, 2024, Prague, Czech Republic. С. 50 – 66.

В умовах бойових дій актуальним стає питання страхування інвестиційних ризиків. Іноземні інвестори нервово реагують на всі зміни на економічному та політичному рівні. Тому, щоб забезпечити можливість страхування інвестиційних ризиків, Україна уклала угоду з багатостороннім агентством MIGA про започаткування механізму страхування інвестицій під час бойових дій. Цього року Агентство надало пілотний проект на суму 30 млн дол. США, який дозволить опрацювати всі питання щодо надання гарантій іноземним інвесторам [18]. Важливим буде якщо уряд врахує такі кроки для підвищення інвестиційної привабливості [59, 62], (рис. 3.6.):

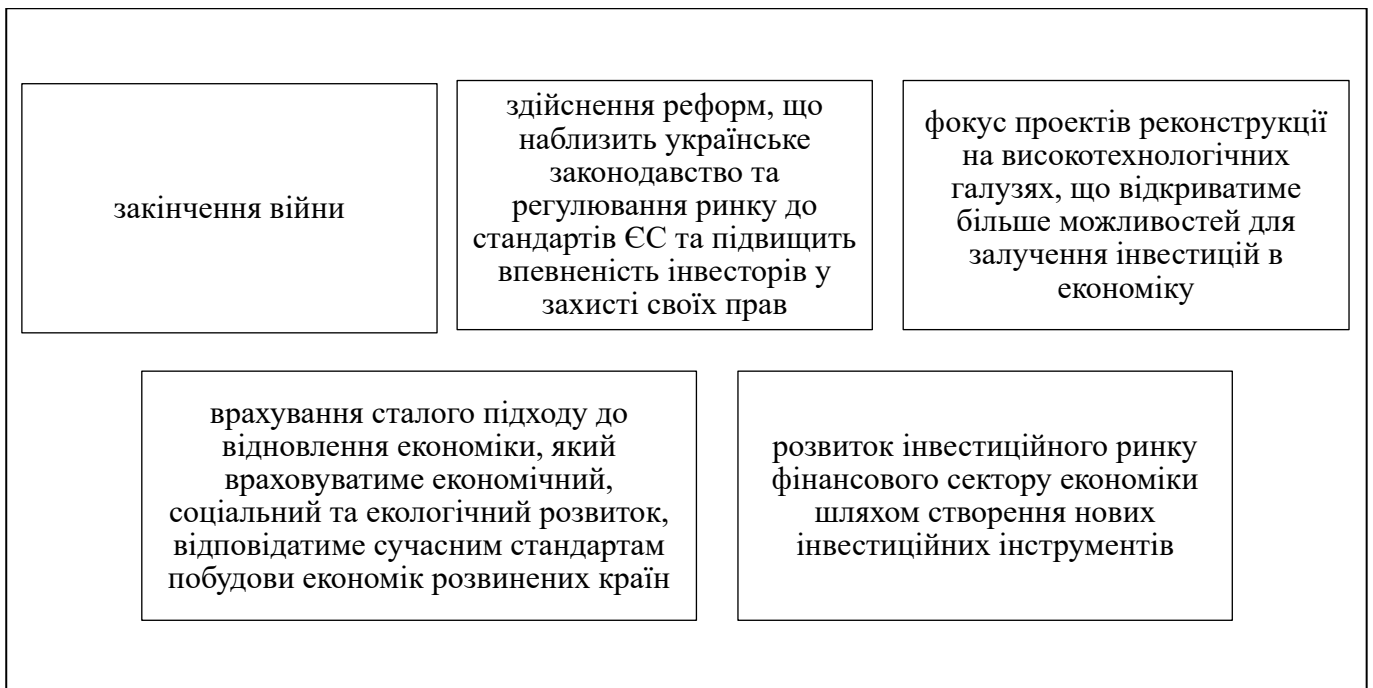

Рис. 3.6. Необхідні кроки для підвищення інвестиційної привабливості.

Примітка. Побудовано автором за даними Пропозиції Європейської Бізнес Асоціації щодо відновлення економіки України. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analalyka/> (дата звернення: 25.05.2024) та Інвестування в Україну під час війни. Advantage Ukraine. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240>. (дата звернення: 25.05.2024).

Одним із популярних інструментів залучення іноземних інвестицій та формування інвестиційно-інноваційної економіки стали технологічні парки. З'ясування суті цього поняття показало, що це конкретна територія, визначена ініціатором створення з урахуванням містобудівної документації та відповідної інфраструктури, в межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у різних сферах. Іншими словами, індустріальні парки – це своєрідні облаштовані місця для розміщення промислових підприємств. Досвід зарубіжних країн доводить, що індустріальні парки є найбільш дієвим і ефективним механізмом залучення інвестицій [18].

Нещодавно під час заходу Міністерство економіки України презентувало проект оновленого порядку надання державного стимулювання для створення та функціонування індустріальних парків. Цей порядок буде впроваджено найближчим часом після прийняття відповідної урядової постанови, яка наразі проходить

фінальні узгодження з іншими міністерствами. Державні стимули передбачають заохочення розвитку інфраструктури індустриального парку та компенсацію витрат на підключення до інженерних мереж. Один заявник зможе отримати до 150 млн гривень на індустриальний парк, при цьому державні стимули покривають 50% вартості проекту (80% для деокупованих територій), [60].

Аби заохотити інвесторів світового рівня приєднуватися до наших інвестиційних проектів, потрібно мати чіткий план повоєнного відновлення. До прикладу, шляхи стимулювання залучення іноземного капіталу наведено у висновках RDNA3. Це результати оновленої «Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення», оприлюднені Урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та Організацією Об'єднаних Націй. Вони доповнюють визначені пріоритети щодо реформ та інвестування в «Плані України», який закладе основу для здійснення фінансування у межах програми Ukraine Facility на наступні чотири роки.

Представлений на конференції в Лугано «Національний план відновлення України» містить низку ключових елементів, включаючи загальне бачення, мету, принципи та очікувані результати реалізації. План побудований у вигляді переліку національних програм для досягнення ключових результатів у сімнадцяти можливих сферах післявоєнного відновлення та розвитку України, розділених на основі проектів окремих заходів.

Національна рада з питань відновлення України від наслідків війни розробила проект плану дій з післявоєнної відбудови та розвитку України. План містить перелік стратегічних пропозицій та ініціатив у 24 розділах, реалізація яких необхідна для ефективного функціонування та відродження України під час війни та у післявоєнний період. Найважливішими з них є відновлення та розвиток інфраструктури; повернення тимчасово переміщених громадян, у тому числі за кордон, та їх інтеграція в соціальне та економічне життя держави; відновлення та розвиток економіки; пропозиції щодо будівництва. Такий підхід не дає чіткого визначення кінцевих результатів повоєнної відбудови країни - не містить проблем,

які необхідно вирішити, принципів, механізмів дій та взаємодії в ході їх вирішення для досягнення поставленої.

В Україні також запустили карту інвестиційних та бізнес можливостей. Станом на травень 2024 року на карті представлено 156 проєктів у більш ніж 14 різних галузях. За цими даними Україна має інвестиційний потенціал, що становить більш ніж 5 568 млн дол. США.

Загалом створення та реалізація інвестиційних програм є дуже важливим кроком, так як це сприяє надходженню інвестиційного капіталу. Як приклад, за підтримки UkraineInvest німецька компанія ArcelorMittal Construction реалізує масштабний інвестиційний проєкт вартістю 40 млн євро в Україні. Даний проєкт спрямований на підтримку відновлення в Україні та створить понад 100 нових робочих місць у Київській області.

Отже, хоч бойові дії ще тривають, але уряд вже розглядає можливості надходження інвестицій в економіку. Залучення інвестицій є важливим для економічного зростання і потребує різних стратегій. В 2022 році було створено платформу Advantage Ukraine. Іноземні інвестори не є зацікавленими також через стару інфраструктуру і ризики безпеки.

Тому для цього необхідно завершити війну, розвивати інвестиційний ринок фінансового сектору, провести реформи в сфері юстиції та приватної власності. Ну і чітко слідувати планам відновлення, як Висновки RDNA3 та «План України» визначають пріоритети реформ та інвестування, закладаючи основу для програми Ukraine Facility на чотири роки. Чи «Національний план відновлення України», представлений на конференції в Лугано.

3.3. Перспективи активізації інвестиційної привабливості України в повоєнний період

Курс України на входження до європейської та світової спільноти розвинутих країн вимагає детального дослідження шляхів комплексного забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості національної економіки. Свої наслідки й мають

події останніх років які так чи інакше вплинули на економіку України, COVID-19 а також агресія росії.

Сьогодні надзвичайно актуальним є пошук механізмів активізації інвестиційної привабливості країни, так як це є одним із головних факторів економічного зростання через міжнародне партнерство. Забезпечення інвестиційної привабливості є науково-прикладним завданням, вирішення якого сприятиме збільшенню капіталу та інтенсивності інновацій [38, ст. 165], (рис. 3.7):

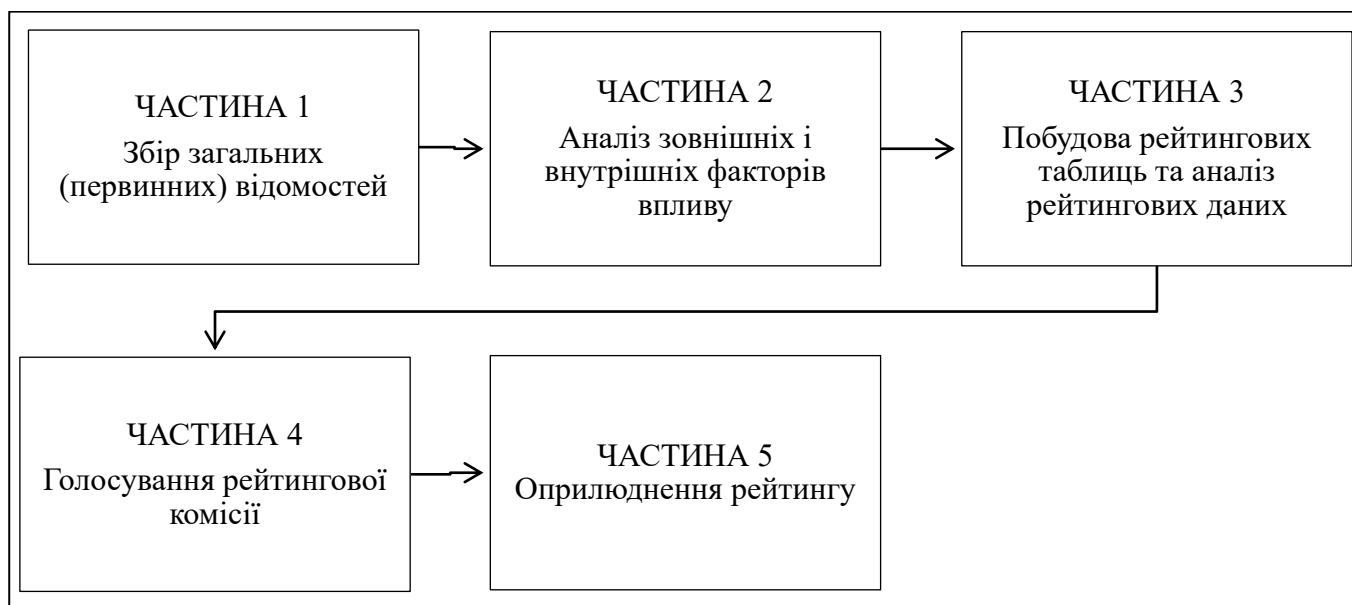

Рис. 3.7. Етапи формування рейтингу інвестиційної привабливості національної економіки.

Джерело: Mashchenko O., Pavlova H., Atamas J. Investment attractiveness of Ukraine's economy as a dominant factor in attracting international capital: analysis, prospects, priorities. Baltic Journal of Economic Studies. 2023. Vol. 9 (5). P. 165.

Після завершення активних бойових дій і в період після офіційного завершення війни; відновлення руйнівних наслідків і відбудова інфраструктури стає першочерговим завданням української економіки. За оцінками дослідників, внаслідок війни було втрачено від 30 до 50% виробничих потужностей України, які оцінюються в понад 110 млрд дол. США. Насамперед, це підприємства, розташовані в Чернігівській, Донецькій, Луганській, Харківській, Київській та Запорізькій

областях [38]. Але ми матимемо певні можливості для фінансування своєї післявоєнної відбудови. Перш за все, йдеться про такі механізми, як гранти та кредитні лінії від уряду США, Міжнародного валютного фонду (МВФ) та ЄС, а також підтримку міжнародних фінансових інституцій, зокрема Світового банку, Європейського банку реконструкції і розвитку та Європейського інвестиційного банку. Крім того, можливими джерелами є приватні інвестиції та репарації [38, ст. 302], (табл. 3.4):

Таблиця 3.4

Основні напрями міжнародної підтримки

Інструмент	Пояснення
Кредитування	Економічні втрати України можуть бути частково компенсовані зовнішніми запозиченнями. Європейські та американські уряди знають про проблеми офіційного Києва та надають фінансову підтримку у формі прямої допомоги чи грантів.
Військово-технічна допомога	Цей напрямок є дуже важливим для військового забезпечення України, забезпечення української армії необхідною технікою в майбутньому.
Інвестиції	Поступове відродження української економіки може підвищити інвестиційну привабливість.
Гарантії подальшого захисту і відшкодування збитків	Надання Україні таких гарантій вплине на її інвестиційну привабливість, і репарації, які виплачуватиме росія, покращать макрофінансові показники.

Джерело: Novikova I., Zabarna E., Volkova O., Fedotova I., Korolkov V. Economic prospects of post-war recovery: challenges and opportunities for sustainable development in Ukraine. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2023. Vol. 3 (50). P. 302.

Основні напрями майбутнього розвитку – подальша цифровізація виробництва та бізнес-процесів, зелений курс, спрямований на декарбонізацію економіки, запобігання негативним змінам клімату. Гармонізація з економічними структурами ЄС може призвести до фундаментальних змін у структурі економіки, включаючи розробку, виробництво та експорт високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю, коригування податкового законодавства та боротьбу з тіньовою економікою [38].

Отже, як уже розглядалось раніше, інвестиційну привабливість держави можна оцінити за допомогою системи показників різних міжнародних рейтингових

агентств, а саме: індекс легкості ведення бізнесу, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс інвестиційної привабливості ЄБА.

Детальну оцінку рівня інвестиційної привабливості в Україні проводить Європейська Бізнес Асоціація шляхом опитування керівників провідних компаній-членів з усіх секторів бізнесу для вивчення їхнього бачення стану інвестиційної привабливості країни [37, ст. 166], (табл. 3.5):

Таблиця 3.5

Аналіз інвестиційної привабливості економіки України крізь призму показників міжнародних рейтингових агентств

Показник	Оцінка	Рік						
		2012	2014	2016	2018	2020	2022	2024
Індекс легкості ведення бізнесу	рейтинг	142	152	112	83	76	79	64
	максимальне значення	183	183	189	180	190	190	190
Глобальний індекс конкурентоспроможності	рейтинг	89	73	76	85	-	-	-
	максимальне значення	139	144	144	138	-	-	-
Індекс інвестиційної привабливості Європейської Бізнес Асоціації	рейтинг	2,15	2,65	2,87	3,07	2,40	2,48	3,21
	максимальне значення	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00

Джерело: Mashchenko O., Pavlova H., Atamas J. Investment attractiveness of Ukraine's economy as a dominant factor in attracting international capital: analysis, prospects, priorities. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9 (5). P. 166.

Станом на поточний період в Україні спостерігається зниження рівня інвестиційної привабливості через масштабні військові дії на території держави. Таким чином, рівень інвестиційної привабливості української економіки у другому півріччі 2022 року становив 2,48 бали, що відповідало значенню цього економічного показника під час пандемії COVID-19 [37].

Аби підвищити інвестиційну привабливість України, необхідно при відбудові країни враховувати цілі сталого розвитку та створити необхідні умови для інвесторів [43, р. 112], (рис. 3.8.):

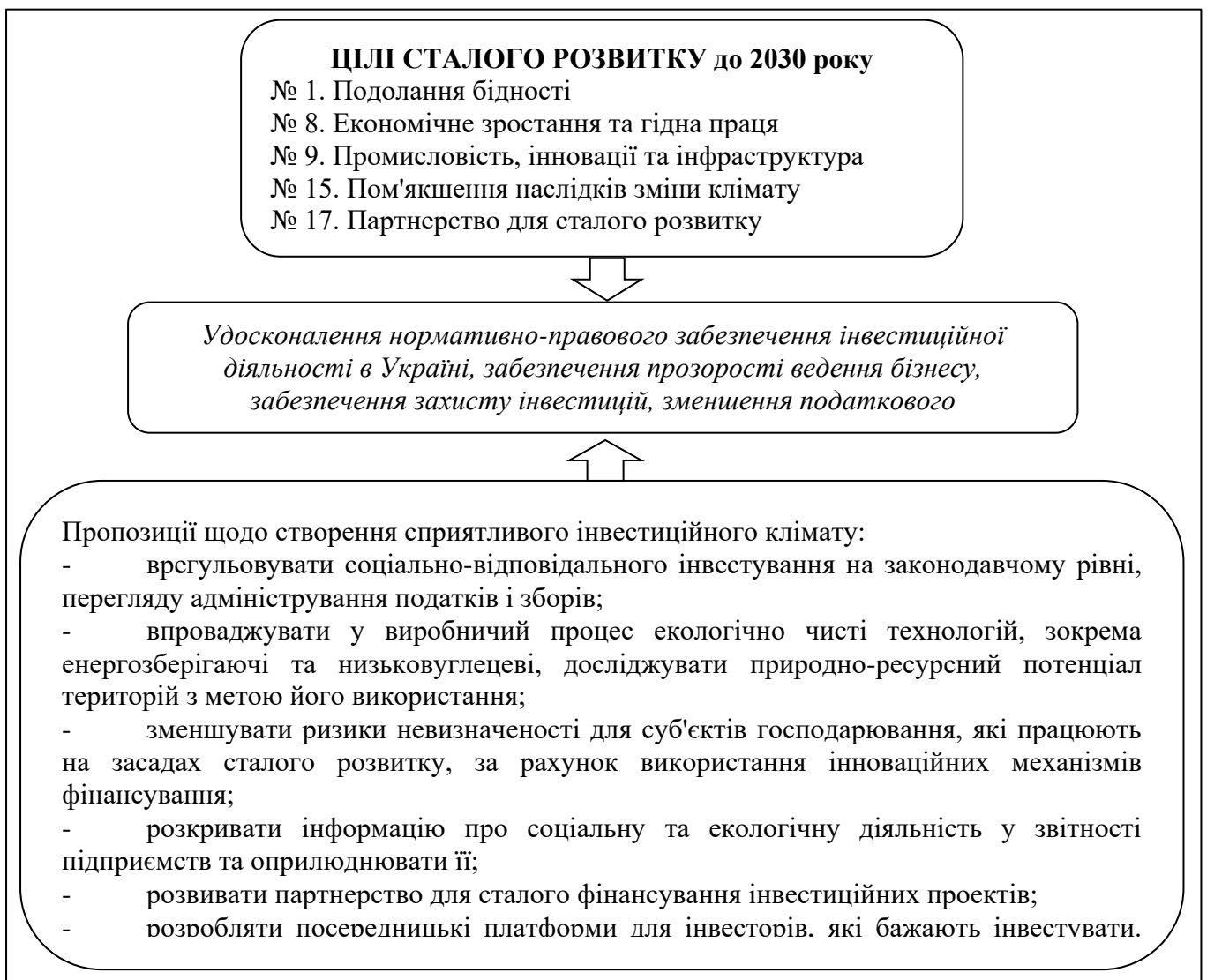

Рис. 3.8. Зв'язок між Цілями сталого розвитку та інвестуванням.

Джерело: Zamula I., Shavurska M., Tanasiieva V. Travin Impact investment in post-war Ukraine. Academy Review. 2024. № 1 (60). P. 112.

Таким чином, інвестиції в сталий розвиток спрямовані на досягнення довгострокових конкурентоспроможних результатів і позитивний вплив на суспільство та навколишнє середовище.

Хотілось би додати, що однією з перешкод для залучення інвестицій є недостатнє висвітлення інформації про соціальну та екологічну діяльність у звітності українських підприємств. Це така собі нефінансова звітність, що використовується для задоволення запитів інвесторів щодо інформації про діяльність суб'єкта господарювання, яка впливає на суспільство та природні

екосистеми. Це є відносно новий інструмент для управління та оцінки діяльності компаній в Україні та світі.

Основною перешкодою для складання нефінансової звітності в Україні є відсутність єдиної структури такої звітності. Тобто на законодавчому рівні формування звіту про управління є обов'язковим для великого бізнесу в Україні. Водночас малий бізнес має право не формувати цей звіт, а середній бізнес має право не відображати в ньому нефінансову інформацію. Розглянемо типи нефінансових звітів [43, р. 113], (рис. 3.9.):

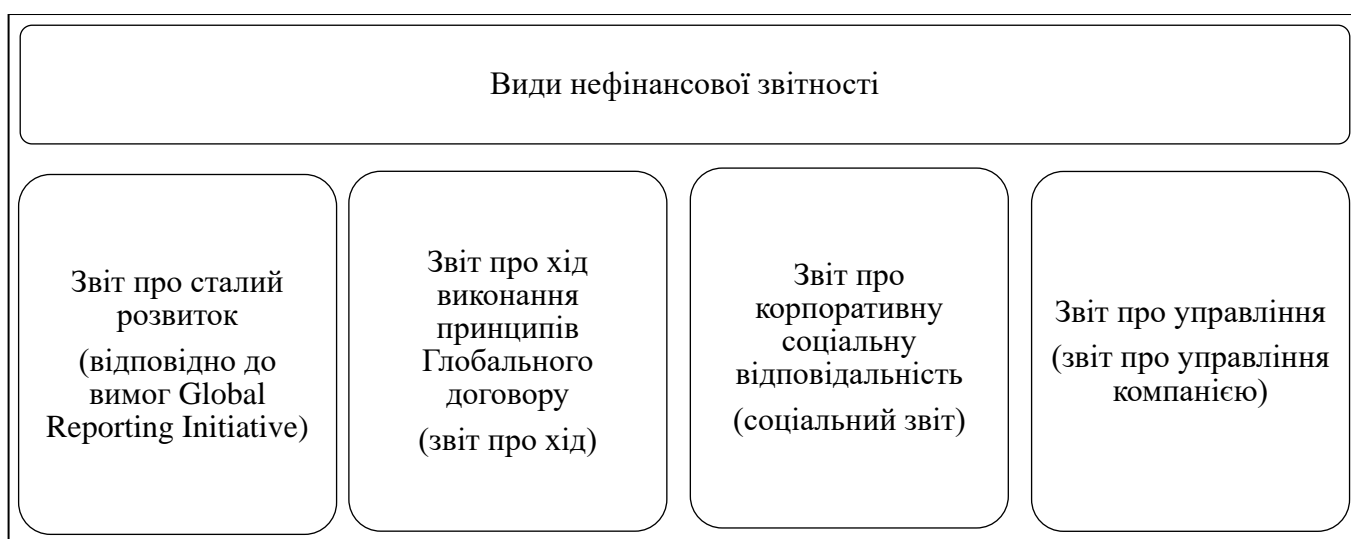

Рис. 3.9. Види нефінансової звітності.

Джерело: Zamula I., Shavurska O., Tanasiieva M., Travin V. Impact investment in post-war Ukraine. Academy Review. 2024. № 1 (60). P. 105-116.

Розглянемо фактичний стан нефінансової звітності промислових підприємств України. Для з'ясування фактичного стану формування нефінансової звітності українських підприємств були обрані суб'єкти великого та середнього бізнесу України, які позиціонують себе як такі, що працюють на принципах сталого розвитку та соціальної відповідальності, а також експортують свою продукцію за кордон.

Провівши дослідження оприлюдненої нефінансової інформації зазначених підприємств за 2020-2022 роки, було встановлено, що лише шість із них, а саме ПрАТ «Монделіс Україна», ТОВ «Данон Дніпро», ТОВ «Кромберг енд Шуберт

Україна ЛУ», АТ «Концерн ГАЛНАФТОГАЗ», ПрАТ «Оболонь», ПрАТ «Карлсберг Україна» готують річний Звіт про сталий розвиток. Чотири з них – іноземні підприємства.

Звіт про корпоративну соціальну відповідальність опублікували два суб'єкти господарювання, а саме ТОВ «Мілкіленд Україна» та ТОВ «ЛАЙФСЕЛЛ». Ці звіти містять довільну інформацію про соціальну та кадрову політику, умови праці, корпоративну культуру та волонтерство. Лише одне підприємство, а саме ТОВ «Група компаній «Фокстрот»», у своїй діяльності керується принципами Глобального договору ООН, що підтверджено у Звіті про прогрес, який демонструє досягнення компанії в соціальній та екологічній сферах.

АТ «Житомирські ласощі», Автомобільна компанія «Богдан Моторс» та ТОВ «ТЕРРА ФУД» не складають Звіт про управління. ТОВ «КОМО Україна» також не складає цей звіт, але розкриває питання щодо основних аспектів діяльності компанії та соціальної відповідальності у Примітках до річної фінансової звітності [43].

Отже, із зростанням розміру підприємства та його зацікавленості у співпраці з ринком капіталу збільшується обсяг інформації, яку підприємство розкриває у нефінансовій звітності. Проте, зважаючи на довільну форму подання інформації, інвестори не можуть отримати повну актуальну інформацію про соціальну політику та екологічну діяльність компанії.

Розглядаючи малий і середній бізнес, хочеться наголосити, що уряду потрібно фінансово підтримувати його, особливо агробізнес. Це може бути створення сприятливих умов для доступу до кредитів та інших фінансових ресурсів, розвиток програм підтримки, спрямованих на розвиток технологій та інновацій в агропродовольчому секторі [30].

Незважаючи на ризики, спричинені війною та наявністю проблем у агроінвестуванні, родючі українські землі мають високу інвестиційну привабливість серед вітчизняних та іноземних інвесторів. Доречі є чотири варіанти інвестування в агросектор [58, 70], (табл. 3.6):

Варіанти інвестування в агросектор

Варіант	Пояснення
купівля безпосередньо землі	таким чином від землі можна отримати 6-10% прибутку. Через війну можна купити землю значно дешевше, а в майбутньому можна розраховувати на валютні надходження [59]. Недоліки цього варіанту включають значні пороги входу та державні обмеження на суму такої покупки землі. В Україні землю сільськогосподарського призначення можна купувати лише з обмеженням у 100 га, були розмови про збільшення цього обмеження до 10 тис. га, але уряд вважає, що потрібно зупинити великі розпродажі земель на час війни [71]
купівля акцій	так можна отримувати дохід за рахунок спекулятивного зростання вартості акцій та за рахунок дивідендів. Зазвичай дивіденди низькі – 3-5-6% річних, буває і більше. Але основний дохід – саме за рахунок збільшення вартості акцій. Дохідність облігацій – зазвичай до 15-18% річних у гривні [59]
інвестиції через фонди	цей варіант характеризується низьким порогом входу, інвестиції здійснюються в гривнях, автоматично застосовується оподаткування за пільговою ставкою 9% [59]
інвестування в компанії	Це компанії, що обслуговують аграрний сектор, це можуть бути агродрони, деякі процеси механізації, оренда мінітракторів та інше. Але поріг входу тут від 30 до 100 тис. дол. США і більше – це залежить від виду діяльності [59].

Примітка. Складено автором за даними 10 тис. га в одні руки: як ринок відреагував на другий етап земельної реформи. URL: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/10-tis-ga-v-odni-ruki-yak-rinok> (дата звернення: 25.05.2024) та Інвестиції в агросектор: 4 варіанти, куди можна вкласти кошти. URL: <https://news.finance.ua/ua/investycii-v-ahrosektor-4-varianty-kudy-mozhna-vklasty-koshty> (дата звернення: 25.05.2024).

Отже, важливо використовувати механізми для активізації інвестиційної привабливості країни. Хоч внутрішніх коштів буде недостатньо для відбудови, але можна використати буде міжнародну підтримку: кредитування, військово-технічну допомогу, інвестиції та гарантії. Можна застосовувати інструменти комунікації з інвесторами. Для залучення інвестицій, також необхідно надавати прозору інформацію про всі аспекти діяльності компанії відповідно до цілей сталого розвитку. Аби підвищити інвестиційну привабливість українських підприємств, необхідно розробити структуру щодо інформаційного наповнення. Також необхідно звернути особливу увагу на інвестиції в аграрний сектор, так як він є вигідним, особливо для внутрішніх інвестицій.

Висновки до розділу 3

Повномасштабне вторгнення завдало приголомшливих втрат народів та економіці. Аби успішно реалізувати стратегії залучення інвестицій Україні необхідно переглянути та подолати ключові проблеми, які існували ще до війни.

Для визначення інвестиційної привабливості та бізнес-клімату країни експерти використовують міжнародні рейтинги та показники, найважливішими з яких є Рейтинг конкурентоспроможності, Індекс інвестиційної привабливості та кредитні рейтинги. В багатьох рейтингах позиції України значно послабилися, зокрема, у кредитних рейтингах Moody's, Standard & Poor's та Fitch Ratings вона перебуває у категорії високого ризику, що негативно впливає на її інвестиційну привабливість.

Залучення інвестицій є важливим для економічного зростання і потребує різних стратегій. Ефективним інструментом стала платформа Advantage Ukraine. Також були створені плани відновлення, як Висновки RDNA3 чи «Національний план відновлення України». Важливо використовувати механізми для активізації інвестиційної привабливості країни. Необхідно звернути особливу увагу на інвестиції в аграрний сектор, так як він є вигідним, особливо для внутрішніх інвестицій.

ВИСНОВКИ

Прямі іноземні інвестиції відіграють ключову роль у формуванні капіталу та сприяють економічному зростанню країни. Існує доволі широкий спектр класифікацій інвестицій, так як це є важливий інструмент для розуміння та аналізу процесів вкладення капіталу. Іноземні та внутрішні інвестиції є ключовими факторами економічного розвитку, особливо для країн з низьким рівнем розвитку.

Успішне залучення та ефективне використання інвестицій вимагає комплексного підходу та належної національної інвестиційної політики. Ця політика повинна враховувати різноманітні фактори, і врахування цих аспектів сприяє залученню інвестицій та сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату для розвитку економіки країни. Характер інвестиційної політики залежить від можливостей держави втручатися в економічний процес і від того, наскільки ця політика пов'язана з іншими державними інститутами, включаючи оподаткування, фінанси та кредит, амортизацію, ліцензування та цінову політику, доходи та зайнятість, залучення іноземних інвестицій, правове поле та загальний адміністративний устрій.

Інвестиційна діяльність є важливим механізмом розвитку економіки, який здійснюється через реалізацію інвестиційних проектів. Інвестиційна діяльність в Україні регулюється законодавством та визначається як ключовий інструмент економічного розвитку. Загальна ефективність інвестиційної діяльності залежить від ретельного аналізу, планування та відповідного виконання інвестиційних проектів, які мають бути узгоджені з усіма зацікавленими сторонами та враховувати національні пріоритети та вимоги законодавства.

В Україні діє велика кількість нормативно-правових актів, які регулюють відносини в інвестиційній сфері, а також створено відповідну правову базу для інвестиційної діяльності. Всі нормативно-правові акти та законопроекти спрямовані на вдосконалення регулювання відносин у інвестиційній сфері та мають власний предмет та мету. Національне законодавство постійно удосконалюється, так як в

наявній сфері є певні проблеми, на які звертають увагу органи державної влади. Головним законом, що регламентує інвестиційну діяльність в Україні є Закон «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року. А загалом в Україні існує більше 100 нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність.

Економіка країни зазнала серйозних втрат, що відобразилося на зменшенні ВВП та втраті робочих місць. Проте, згідно оцінки Світового банку (СБ), Україна потребує інвестицій для швидкого відновлення. Уряд має намір якнайшвидше відновити критично важливі об'єкти та гарантувати базові стандарти якості життя українців. А це сприятиме поверненню українців до деокупованих громад та дасть поштовх для економічного розвитку країни.

Зараз Україна займається формуванням плану відновлення, з якого будуть реалізовуватися довгострокові проекти післявоєнної відбудови. Наукова спільнота України визнає важливість дослідження міжнародного досвіду. Тому, що розуміння успіхів та невдач інших країн може зробити цінний внесок у розробку та впровадження ефективних стратегій відновлення та розвитку.

Відбудова економіки після війни вимагає детального аналізу стратегій інших країн, які вже подолали подібні ситуації. Це включає в себе розгляд таких факторів, як реструктуризація державного боргу, відновлення виробничої бази, політика зайнятості та побудова стабільних економічних відносин з міжнародними партнерами. Україна має великий потенціал та можливості для інвестування та ведення бізнесу. Надзвичайно важливим є створення та реалізація програм, що сприятимуть надходження ПІІ в Україну.

Після закінчення конфлікту в Україні стоїть надзвичайно складне завдання відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки. Важливою умовою при цьому є взаєморозуміння між громадянами та урядом, прозоре планування та реалізація проектів відновлення, а також активна комунікація з громадськістю.

Надання фінансової допомоги на відновлення повинно бути супроводжене умовами, які враховують соціальні, економічні та політичні аспекти. Крім того, важливо мати плани та системи, які дозволять максимально ефективно використовувати цю допомогу, оскільки її доступність може бути тимчасовою.

Повномасштабне вторгнення завдало приголомшливих втрат народів та економіці. Аби успішно реалізувати стратегії залучення інвестицій Україні необхідно переглянути та подолати ключові проблеми, які існували ще до війни: тіньова економіка та корупція, відсутність чіткої стратегії спрямованої на досягнення правильного розвитку інвестиційного капіталу, покращення макроекономічних показників, підвищення інвестиційної привабливості та розвиток основних секторів економіки України.

Для визначення інвестиційної привабливості та бізнес-клімату країни експерти використовують міжнародні рейтинги та показники, найважливішими з яких є Рейтинг конкурентоспроможності, Індекс інвестиційної привабливості та кредитні рейтинги. В багатьох рейтингах позиції України значно послабилися, зокрема, у кредитних рейтингах Moody's, Standard & Poor's та Fitch Ratings вона перебуває у категорії високого ризику, що негативно впливає на її інвестиційну привабливість.

Уряд розглядає можливості надходження інвестицій в економіку. Залучення інвестицій є важливим для економічного зростання і потребує різних стратегій. Ефективним інструментом стала платформа Advantage Ukraine. Загалом, аби покращити ситуацію в країні і повернути довіру інвесторів уряду необхідно зосередитися на боротьбі з корупцією, судових реформах та макроекономічній стабільності. Ну і чітко слідувати планам відновлення, як Висновки RDNA3, Програма Ukraine Facility (програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу) чи «Національний план відновлення України», представлений на конференції в Лугано.

Важливо використовувати механізми для активізації інвестиційної привабливості країни. Можна застосовувати інструменти комунікації з інвесторами. Для залучення інвестицій, також необхідно надавати прозору інформацію про всі аспекти діяльності компанії відповідно до цілей сталого розвитку. Також необхідно звернути особливу увагу на інвестиції в аграрний сектор, так як він є вигідним, особливо для внутрішніх інвестицій.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 06 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної реєстрації іноземних інвестицій» від 24 травня 2012 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку» від 17 листопада 2011 року № 4057-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4057-17#Text>.
4. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» від 17 вересня 2023 року № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>.
5. Закон України «Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України» » від 04 серпня 2003 року № 580/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2003#Text> .
6. Закон України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора» від 26 липня 2011 року № 112-97-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF#Text>.
7. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 30 серпня 1991 року № 1455- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-12#Text>.
8. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-XII (редакція від 31.12.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
9. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-XII (редакція від 10.10.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

10. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР (редакція від 17.08.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

11. Конвенція «Про захист прав інвестора» від 28 березня 1997 року. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu97k08u?ed=1997_03_28.

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки» від 01 травня 1995 року. № 384-95-п.

13. Постанова КМУ «Про проект Закону України про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» № 2386-ХІІ від 29.05.1992 .

14. Угода «Про співробітництво в галузі інвестиційної діяльності» № 997_144 від 24.12.1993.

15. Данкевич В.Є. Економічна, продовольча та екологічна безпека в умовах післявоєнної відбудови: світовий досвід. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2023. №41. С. 45-53.

16. Дишлик В. Р. Особливості державного регулювання інвестиційної діяльності. VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору» . Київ, 2022. С. 123-124.

17. Кайдаш О.В. Сутність категорії «Інвестиції». Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління». м. Дніпро, 2019. Вип. 2 (19). С. 3-9.

18. Ковальчук Т., Інноваційні механізми стимулювання іноземного інвестування економіки України. INTERNATIONAL ECONOMICS AND INTERNATIONAL RELATIONS, January 19-20, 2024, Prague, Czech Republic. С. 50 – 66.

19. Лисачок А.В. Сучасний стан нормативно- правового регулювання інвестиційної безпеки держави. Науковий вісник: Державне управління. 2020. №2 (4). С. 214-227.

20. Набок І.І. Конкурентні переваги формування інвестиційного клімату країн світу/ І.І. Набок, Д.Т. Мельник // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 26 травня 2022 р.: тези доп. – К., 2022. – С. 137-140.

21. Набок І.І. Особливості інвестування альтернативної енергетики у світі: стан, проблеми, перспективи/ І.І. Набок, В.О. Ковтун //Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 квітня 2019 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. – С. 206-210.

22. Набок І.І. Сучасні тенденції на ринку злиття і поглинання в Україні як основний індикатор інвестиційних можливостей/І.І.Набок// Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, Київ; Варшава, 07 лютого 2021 р. / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. Київ; Варшава: ФОП КАНДИБА Т.П., 2021. – С. 168-172.

23. Набок І.І., Паньків Н.Р. Assessment of the impact of russian aggression on the business climate and investment attractiveness of Ukraine // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». – 2023. – №9.(77). С. 28-32.

24. Нечипорук О.В. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни// Економіка та суспільство. 2023. № 53. С. 212-223.

25. Пічкурова З.В. Ризики та загрози війни в Україні для світової економіки // Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27-29 червня 2022 року, м. Луцьк). – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 311-314.

26. Пічкурова З.В. Світова практика державної підтримки малого та середнього бізнесу в умовах пандемії COVID-19 / З.В. Пічкурова // Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ». – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2020. № 6. С. 85-91.
27. Побоченко Л.М. Дослідження інвестиційної привабливості України для КНР // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнародна науково-практична конференція, 17 квітня 2020 року: тези доп. – К., 2020.– С.151–162.
28. Побоченко Л.М., Піддубняк Ю. В. Проблема залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс України в повоєнний період / IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «Scientific Problems and Options for Their Solution», February 7-9, 2024, Bucharest, Romania. С. 103–108.
29. Ракитянська Т., Курилова Н. Інноваційна напрями та тенденції парадигми інвестиційної політики модернізації економіки. Міжнародна науково-практична конференція «Відновлення та модернізація економіки України: виклики, пріоритети, практики». 2023. С. 121-12
30. Роїк О. Агроінвестиції: глобальне бачення, локальні проблеми. Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична Газета» . 2023. № 7-8. С. 765-766.
31. Сергеева Н.В. Поняття та економічна сутність капітальних інвестицій. Облік і фінанси. 2019. № 2 (84). С. 48-53.
32. Чалюк Ю.О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. № 37. С. 206-210.
33. Шпакова Г.В., Шпаков А.В. Стратегії повоєнного відновлення України: інституційні та економічні виміри. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2023. № 1 (51). С. 152-158.
34. Koshova S., Britchenko I., Bezpartochnyi M. Investment in the space industry: a comparative analysis of Ukraine and the EU. Baltic Journal of Economic Studies. 2022. Vol. 8 (3). P. 92-100.

35. Kulikov P., Aziukovskyi O. Post-war Economy of Ukraine: Innovation and Investment Development Project. *Economic Affairs*. 2022. Vol. 67 (05). P. 943-959.
36. Lazaj A. Classification of Foreign Direct Investments by Theories and the economic growth “Case: Balkan Countries”. *Acta Universitatis Danubius. OEconomica*. 2023. Issue 19 (3). P. 78-90.
37. Mashchenko O., Pavlova H., Atamas J. Investment attractiveness of Ukraine’s economy as a dominant factor in attracting international capital: analysis, prospects, priorities. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9 (5). P. 164-168.
38. Novikova I., Zabarna E., Volkova O., Fedotova I., Korolkov V. Economic prospects of post-war recovery: challenges and opportunities for sustainable development in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 3 (50). P. 298-305.
39. Popadynets N., Polishchuk O. The review of trends and foreign direct investment estimates in Ukraine and Poland. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. Vol. 46 (2). P. 166-182.
40. Puzikova V. Foreign direct investment in Ukraine. *Hannover Economic Papers (HEP)*. 2023. № 706. P. 3-32.
41. Sahachko Y., Smihunova O., Podolska O. Prospects for the formation of investment support for the technological growth of the agricultural sector of the Ukrainian economy in the post-war period. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian*. 2023. Vol. 27 (3) . P. 62-70.
42. Tatarenko N. War in Ukraine as a Factor of Geoeconomic Restructuring. *Fundamental shifts in geo-economic systems of the world: international collection of scientific works / National Academy of Sciences of Ukraine; State Organization «Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine»*. – Kyiv, 2023. – P.60-64.
43. Zamula I., Shavurska O., Tanasiieva M., Travin V. Impact investment in post-war Ukraine. *Academy Review*. 2024. № 1 (60). P. 105-116.
44. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua>.

45. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
46. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку. URL: <https://unctad.org/>.
47. Офіційний сайт МВФ. URL: <https://www.imf.org/en/Home>.
48. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>.
49. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ (МЗС) України. URL: <https://mfa.gov.ua/>.
50. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/>.
51. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
52. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>.
53. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org/>.
54. Офіційний сайт AdvantageUkraine. URL: <https://advantageukraine.com/>.
55. Офіційний сайт European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analyyka/>.
56. Advantage Ukraine: перші п'ять інвестпроектів взято до розгляду DFC. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=9ecb5006-f5f6-44ef-b587-0a94fdaa6ad3&title=AdvantageUkraine> (дата звернення: 21.05.2024).
57. ЕВА: Індекс інвестиційної привабливості України: зміни та очікування. URL: <https://ua.sudohodstvo.org/eba-indeks-investyczijnoyi-pryvablyvosti-ukrayiny-zminy-ta-ochikuvannya/> (дата звернення: 21.05.2024).
58. Інвестиції в агросектор: 4 варіанти, куди можна вкласти кошти. URL: <https://news.finance.ua/ua/investycii-v-ahrosektor-4-varianty-kudy-mozhna-vklasty-koshty> (дата звернення: 25.05.2024).

59. Інвестування в Україну під час війни. Advantage Ukraine. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240> (дата звернення: 25.05.2024).

60. Мінекономіки представила проект оновленого порядку держаного стимулювання для індустріальних парків. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=123df5b8-3aa8-42f1-9893-599abdc9ed6a&title=StimuliuvanniaIndustrialnikhParkiv> (дата звернення: 26.04.2024).

61. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. Ukraine facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 26.04.2024).

62. Пропозиції Європейської Бізнес Асоціації щодо відновлення економіки України. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/>. (дата звернення: 25.05.2024).

63. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/c>. (дата звернення: 19.04.2024).

64. Україна представила кроки до досягнення глобальної продовольчої безпеки. 2023. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/ukrajini-predstavila-kroki-do-dosyagnennya-globalnoji-prodovolchoji-bezpeki>. (дата звернення: 26.04.2024).

65. Український бізнес під час війни: приклади успішних проєктів. URL: <https://cases.media/article/ukrayinskii-biznes-pid-chas-viini-prikladi-uspishnikh-proyektiv>. (дата звернення: 25.05.2024).

66. У співпраці з LONDON STOCK EXCHANGE TA THECITYUK Україна планує створити сприятливу фінансову екосистему для доступу українських компаній до фінансування та залучення продуктивних інвестицій в Україну. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2765ca44-0a7b-4435-9461-50220d86914f&title=MemorandumLSE-Thecityuk>. (дата звернення: 21.05.2024).

67. Французам цікаві інвестиції в Україну: агро та переробка - серед пріоритетів. URL: <https://agroportal.ua/news/finansy/francuzam-cikavi-investiciji-v-ukrajinu-agro-ta-pererobka-sered-prioritetiv>. (дата звернення: 19.04.2024).

68. Щодо стану інвестиційних процесів в економіці України та шляхів їх активізації. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protseviv.html. (дата звернення: 21.05.2024).
69. Як залучити інвестора під час війни та забезпечити його захист. URL: <https://espresso.tv/yak-zaluchiti-investora-pid-chas-viyni-ta-zabezpechiti-yogo-zakhist>.
70. 10 тис. га в одні руки: як ринок відреагував на другий етап земельної реформи. URL: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/10-tis-ga-v-odni-ruki-yak-rinok-vidreaguvav-na-drugiy-etap-rinku-zemli>. (дата звернення: 25.05.2024).
71. Alpashan O. The Postwar Reconstruction of Ukraine. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/postwar-reconstruction-ukraine>. (дата звернення: 12.04.2024).
72. Odarchenko K. Foreign Investment in Ukraine Is a Proven Idea. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/foreign-investment-ukraine-proven-idea>. (дата звернення: 21.05.2024).
73. Concept of Ukraine`s reconstruction. URL: <https://ti-ukraine.org/en/project/reconstruction-of-ukraine/>. (дата звернення: 21.05.2024).
74. International Journal of Advance Scientific Research. URL: <https://doi.org/10.37547/ijasr-03-05-21>. (дата звернення: 21.04.2024).
75. Investment Climate Statements. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/>. (дата звернення: 19.05.2024).
76. Investment Climate Statements: China. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/china/>. (дата звернення: 19.05.2024).
77. Investment Climate Statements: France and Monaco. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/france-and-monaco/>. (дата звернення: 19.05.2024).
78. Investment Climate Statements: Germany. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/germany/>. (дата звернення: 19.05.2024).

79. Investment Climate Statements: Japan. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/japan/>. (дата звернення: 19.05.2024).
80. Invest in Ukraine. URL: <https://www.investukraine.net/investment-opportunities-ukraine/>. (дата звернення: 19.05.2024).
81. Investments in Ukraine and economic reconstruction. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=en-GB&id=f83a87af-2f52-47d1-bf03-6f64376947a9&title=InvestmentsInUkraineAndEconomicReconstruction>. (дата звернення: 19.05.2024).
82. Rosco розширять інвестиції в український агросектор. URL: <https://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/posco-rozshirit-investiciji-v-ukrajinskiy-agrosektor>. (дата звернення: 13.05.2024).
83. Post-war reconstruction of Ukraine and the role of the Nordic Countries. URL: <https://en.ecoaction.org.ua/post-war-reconstruction-of-ukraine.html>. (дата звернення: 13.05.2024).
84. The Postwar Reconstruction of Ukraine. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/postwar-reconstruction-ukraine> .(дата звернення: 13.05.2024).
85. The World Bank In Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview> . (дата звернення: 20.04.2024).
86. UA RDNA3. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-02/UA%20RDNA3%20report%20EN.pdf>. (дата звернення: 03.04.2024).
87. Ukraine Foreign Direct Investment. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/foreign-direct-investment>. (дата звернення: 04.04.2024).
88. UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/analytics-research/sectoral-opportunities/>. (дата звернення: 04.04.2024).
89. Ukraine Investment Framework mobilises investment for Ukraine`s recovery. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/ukraine-investment-framework-mobilises-investment-for-ukraines-recovery/>. (дата звернення: 03.04.2024).

90. Ukraine is interested in learning from Japan's experience in economic recovery in the post-war period. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-zatsikavlena-v-zaluchenni-iaponskoho-dosvidu-z-vidnovlennia-ekonomiky-v-pisliavoiennyi-period-iuliiia-svyrydenko>. (дата звернення: 19.05.2024).

91. What Ukrainians consider most important in post-war reconstruction: survey results. URL: <https://visitukraine.today/blog/2100/what-ukrainians-consider-most-important-in-post-war-reconstruction-survey-results>. (дата звернення: 03.04.2024).